

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN DUYGU İFADE
ETME BECERİLERİNDE MİZAÇ ÖZELLİKLERİ
VE EBEVEYN TUTUMLARININ ROLÜ**

Nazlıcan KILIÇ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Duygu TAŞFİLİZ

İstanbul, 2023

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN DUYGU İFADE ETME
BECERİLERİNDE MİZAÇ ÖZELLİKLERİ VE EBEVEYN
TUTUMLARININ ROLÜ**

Nazlıcan KILIÇ

Psikoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2023

“Nazlıcan KILIÇ” tarafından hazırlanmış ve 07/08/2023 tarihinde sunulmuş “OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN DUYGU İFADE ETME BECERİLERİNDE MİZAÇ ÖZELLİKLERİ VE EBEVEYN TUTUMLARININ ROLÜ” başlıklı tez Psikoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Duygu TAŞFİLİZ

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Duygu TAŞFİLİZ

Psikoloji Bölümü,

Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÜNER

Psikoloji Bölümü,

ALGAN

Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim YAVAŞLAR

Psikoloji Bölümü,

DOĞRU

Karabük Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans. tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Tezin Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne teslim tarihi: ____ / ____ / ____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Nazlıcan KILIÇ

İTHAF

Sevgili Aileme...

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimin ortaya çıkmasında en büyük katkısı olan, her aşamasında bilgileriyle yol gösteren, desteklerini hiç eksik etmeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Duygu TAŞFİLİZ'e akademik gelişimime bu güzel katkılarından dolayı içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm yaşamımda tam yanımda duran, en büyük destekçim sevgili annem Figen KILIÇ'a, kardeşi olmaktan gurur duyduğum canım kardeşim Hasan Alp KILIÇ'a, sevgili babam Sami KILIÇ'a ve katkılarıyla çalışmamı zenginleştiren, kolaylaştıran sevgili kuzenim Özlem BALCI ve ailesine, bu süreçte de beni yalnız bırakmadıkları için teşekkür ederim.

Yürüdüğüm hiçbir yolda beni yalnız bırakmadığı gibi tez sürecimde de hep destekleyen, varlığının hayatıma kattığı değeri büyük olan sevgili dostum Zülal GÖRÜCÜ'ye, ve birlikte büyüdüğüm, dostluğu öğrendiğim, varlığını hep hissettiğim sevgili dostum Tuba ARIDİL'e daima yanımda oldukları için ve yardımları için teşekkürü borç bilirim.

Son olarak bana inanmayı hiç bırakmayan, gücümün azaldığı zamanlarda hep cesaretlendiren, sonsuz desteğiyle her an yanımda olan sevgili yoldaşım Sevcan YANIK'a varlığı için teşekkür ederim.

ÖZET

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN DUYGU İFADE ETME BECERİLERİNDE MİZAÇ ÖZELLİKLERİ VE EBEVEYN TUTUMLARININ ROLÜ

KILIÇ, Nazlıcan

Yüksek Lisans, Psikoloji Anabilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Duygu TAŞFİLİZ

Tarih: Ağustos/2023

Sayfa: 68

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi yaş grubunda mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları ile duygu ifade etme becerileri arasında ilişkiyi incelemektir. Araştırma örneklemini üç ve altı yaş arasında çocuğu olan 249 ebeveyn (205 öz anne, 44 öz baba) oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında katılımcılara çevrim içi anketler yolu ile ulaşılmıştır. Veri toplama araçları ise çocukların ve ebeveynlerin demografik bilgilerini almak üzere araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyodemografik Bilgi Veri Formu”, çocukların mizaç özelliklerini ölçümlemek üzere “Çocuk Davranış Anketi (CBQ)”, ebeveynlerinin tutumlarını ölçmek üzere “Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)” ve çocukların duygu ifade etme becerilerini ölçmek üzere yine araştırmacı tarafından hazırlanan “Çocuklarda Duygu İfadesi Ölçeği” uygulanmıştır. Mizaç farklılıklarının ve ebeveyn tutumlarının çocukların duygu ifade etme becerisi ile ilişkisini incelemek için regresyon analizleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda ebeveyn tutumlarından biri olan demokratik tutumun olumlu ve olumsuz tüm duyguların ifade edilmesiyle pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bunun yanında, algısal hassasiyet mizaç özelliğine sahip çocukların olumlu ve olumsuz duyguları ifade becerisinin daha yüksek olduğu, düşük tepki ve yatıştırılabilirlik mizaç özelliğine sahip olan çocukların ise olumlu duygularda ve kaygı duygusunda ifade becerisinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Ebeveyn Tutumları, Mizaç, Duygu İfadeleri, Sosyal Gelişim.

ABSTRACT

THE ROLE OF TEMPEMENTAL CHARACTERISTICS AND PARENTAL ATTITUDES IN PRESCHOOL CHILDREN'S EMOTION EXPRESSION SKILLS

KILIÇ, Nazlıcan

M.Sc., Psychology, Altınbaş University

Supervisor: Assist. Prof. Duygu TAŞFİLİZ

Date: August/ 2023

Pages: 68

The aim of this study is to examine the role of child temperament characteristics and parental attitudes on emotion expression skills among preschool children. The research sample consists of 249 parents (205 biological mothers, 44 biological fathers) with children aged between three to six. Within the scope of the research, the participants were reached through online surveys. Data collection tools were “Sociodemographic Information Form” prepared by the researcher to collect demographic information of children and parents, “Child Behavior Questionnaire (CBQ)” to measure temperamental characteristics of the children, “Parental Attitude Scale” to measure the parents' attitudes and “Child Emotional Expression Scale”, which was also prepared by the researcher, to measure emotion expression skills of children. Regression analyses were applied to examine the role of child temperament and parental attitudes on children’s emotion expression skills. The results of this study showed that the democratic attitude, which is one of the parental attitudes, is related to higher expression of both positive and negative emotions. In addition, it has been seen that those children with higher perceptual sensitivity temperament express higher positive and negative emotions, while children with low reactivity and high soothability temperament were observed to have greater skills to express positive emotions and feelings of anxiety.

Keywords: Preschool Period, Parental Attitudes, Temperament, Emotional Expressions, Social Development.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
SEMBOL LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 DUYGU İFADE ETME BECERİSİ.....	3
1.1.2 Duygu İfadelerinin Gelişimi.....	5
1.1.3 Duygu İfade Etme Becerisi Hakkında Yapılmış Çalışmalar.....	6
1.2 EBEVEYN TUTUMLARI	8
1.2.1 Demokratik Tutum	10
1.2.2 Aşırı Koruyucu Tutum	10
1.2.3 Otoriter Tutum.....	11
1.2.4 İzin Verici Tutum	12
1.2.5 Ebeveyn Tutumları Hakkında Yapılmış Çalışmalar	12
1.2.6 Ebeveyn Tutumları ve Duygu İfade Etme Üzerine Yapılmış Çalışmalar	13
1.3. MİZAÇ.....	14
1.3.1 Mizacın Sosyo-Duygusal Gelişime Etkileri.....	15
1.3.2 Mizaç ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	16
1.4 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	18
2. YÖNTEM.....	21
2.1 KATILIMCILAR.....	21
2.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	23
2.2.1 Sosyodemografik Bilgi Veri Formu	23
2.2.2 Ebeveyn Tutum Ölçeği (Ebeveyn Tutum Ölçeği, ETÖ; Demir, 2007)	23
2.2.3 Çocuk Davranış Anketi (Children's Behavior Questionnaire, CBQ; Rothbart vd., 2001).....	23
2.2.4 Çocuklarda Duygu İfadesi Ölçeği	24
2.3 UYGULAMA VE VERİ ANALİZİ	24

3. BULGULAR	25
3.1 BETİMSSEL VE KORELASYONEL ANALİZLER	25
3.2 EBEVEYN TUTUMLARI, MİZAÇ VE DUYGU İFADE ETME BECERİSİ İLE KORELASYON ANALİZİ	27
3.3 EBEVEYN TUTUMLARININ DUYGU İFADELERİ İLE İLİŞKİSİ.....	29
3.4 ÇOCUK DAVRANIŞ ANKETİ İLE DUYGU İFADE ETME İLİŞKİSİ.....	30
3.5 MİZAÇ ÖZELLİKLERİ, EBEVEYN TUTUMLARI VE DUYGU İFADE ETME BECERİSİ İLE HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ	32
4. TARTIŞMA	34
4.1 EBEVEYN TUTUMLARI VE ÇOCUKLARDA DUYGU İFADE ETME İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	34
4.2 ÇOCUKLARDA MİZAÇ VE DUYGU İFADE ETME İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	36
4.3 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	37
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	39
REFERANSLAR.....	41
EK A	48
BİLGİLENDİRME VE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	48
EK B.....	50
VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	50
B.1. EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ (ETÖ).....	50
B.2 ÇOCUK DAVRANIŞ ANKETİ	53
B.3 ÇOCUK DUYGU İFADE ETME ÖLÇEĞİ	57
B.4 SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ VERİ FORMU	60

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı.	21
Tablo 3.1: Ebeveyn Tutumları Ölçeği (4 alt boyut), Çocuk Davranış Anketi(4 alt boyut), Çocuk Duygu İfade Etme Ölçeklerinin(8 alt boyut) Ortalama Puanı.	25
Tablo 3.2: Çocukların Anaokuluna Devam Etme Durumu ve Duygu İfade Etme Skoru Arasındaki İlişki	26
Tablo 3.3: Çocukların Yaş Grupları ve Duygu İfade Etme Skoru Arasındaki İlişki.....	26
Tablo 3.4: Ebeveyn Tutumları, Mizaç Özellikleri ve Duygu İfade Etme Skoru Arasındaki İlişki.	28
Tablo 3.5: Ebeveyn Tutumları ve Olumlu Duygu İfadeleri.	29
Tablo 3.6: Ebeveyn Tutumları Olumsuz Duygu İfadeleri.	30
Tablo 3.7: Çocuk Davranış Anketi Alt Boyutları ve Olumlu Duygu İfadeleri.	31
Tablo 3.8 Çocuk Davranış Listesi Alt Boyutları ve Olumsuz Duygu İfadeleri.	32
Tablo 3.9 Mizaç Özellikleri, Ebeveyn Tutumları ve Duygu İfade Etme Becerisi ile Hiyerarşik Regresyon Analizi.	33

KISALTMALAR

ETÖ	:	Ebeveyn Tutum Ölçeği
CBQ	:	Children's Behavior Questionnaire
ORT	:	Ortalama
SD	:	Standart Sapma
Min	:	Minimum
Max	:	Maksimum

SEMBOL LİSTESİ

n	:	Sıklık
%	:	Yüzde
B	:	Sabit Değer
t	:	T Testi
p	:	Significant
F	:	F Testi
R^2	:	Açıklanan Varyans

1. GİRİŞ

İnsan hayatının önemli bir parçası olan sosyal ilişkilerde duygu kavramı büyük bir yer kaplamaktadır. Kişiler arası iletişimde edinilen duygu ipuçları sosyal yaşantıyı şekillendirmektedir. Bu ipuçları da duygu ifadeleri ile çıkarılmaktadır. Çocuklar için ebeveynleri ve çevreleriyle ilk iletişim biçimleri olan duygu ifadeleri erken, çocukluk dönemleri ve ilerleyen yaşantıları için önem arz etmektedir (Erol Adaklı, 2013). Çocukların doğumdan altı yaşa kadar devam eden okul öncesi dönemi temel becerilerin, alışkanlıkların kazandırılmasında ve kişilik oluşumunda oldukça kritik bir dönemdir (Başal, Kahraman, Derman, Kahraman ve Sümer, 2014). Duyguların ifade edilmesi bebeklikten başlayarak özellikle okul öncesi dönem için önemli işlevleri içermektedir. Bebeklerin bakım verenleri ile ilk etkileşimleri duygu ifadeleri ile gerçekleşmektedir (Erol Adaklı, 2013). Yaşamın henüz ilk yıllarında daha sözlü iletişim başlamadan önce diğerleriyle duygu ifadeleri ile iletişime geçen bu bebekler, okul öncesi döneme geldiklerinde gereksinimlerini ve taleplerini duygu ifadeleri becerilerinin artmasıyla daha iyi anlatmaya ve göstermeye başlarlar. Bu sebeple, duygu ifadeleri diğer kişilerle kurulan iletişimin kuvvetlenmesini sağlayan beceriler arasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların duygu ifade etme becerilerinin gelişmesi çocukların sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir (Ersan, 2017). Özellikle bu yaş grubunda olan çocukların hem fiziksel ve bilişsel olarak hızlı gelişim göstermeleri hem de sosyal deneyimlerinin artmasının çocuklarının duygu ifade becerilerini de farklılaşıp arttırması beklenmektedir (Ersan, 2017). Sosyo-duygusal gelişim için oldukça büyük önem arz eden duygu ifade etme becerisi (Chaplin ve Aldao, 2013) bu araştırma kapsamında hem çocukların doğuştan getirdiği birtakım özellikler hem de ebeveynleri ile olan sosyal etkileşimleri üzerinden incelenecektir.

Gelişim sürecinin hızlı ilerlediği okul öncesi döneminde bakım veren kişilerin tutumları çocuğun duygusal süreçlerini, çevreyle uyumunu, kendine dair algısını ve bunun gibi alanları etkilemektedir (Kandır ve Alpan, 2018). Çocukların ilk sosyal deneyimleri aile içinde oluşmakta ve yaşamın ilk yıllarındaki duygusal ve sosyal gelişiminin ilerleyişi daha sonraki duygusal ve sosyal deneyimlerinin adımlarını oluşturmaktadır (Özgülük, 2006). Mizaç ise çocukların duygularına yön veren ve davranışlarını etkileyen temellerden biridir (Prior vd., 2011). Biyolojik temel ile gelen kişisel özellikler bütünü olan mizaç ile bireyler

aynı olay veya durumlara verdikleri tepkiler farklılaşmaktadır (Arabacı, Özyürek ve Kahraman, 2022). Bu iki faktörü ele almanın, çocukların duygu ifade etme becerilerindeki farklılıkları ortaya koymada önemli olduğu düşünülmektedir.

Gelişim sürecinin çevresel etkenlerinden biri olan ebeveyn tutumları ve biyolojik temelli doğuştan gelen bir etken olan mizaç farklılıklarının çocukların yaşantılarında birçok alanı etkilediği gibi sosyal gelişimin önemli bir aracı olan duygu ifade etme becerilerini de etkileyeceği düşünülmektedir. Mizaç ve ebeveyn tutumları ile duygu tanıma, duygu anlama ve duygu düzenleme becerilerinin sıklıkla ele alındığını fakat sosyo-duygusal gelişim ve kişiler arası iletişim üzerinde oldukça önemli olan duygu ifade etme becerisi ile ilgili çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Yapılan çalışmada çevresel etken olan ebeveyn tutumları ve biyolojik etken olan mizaç farklılıkları bir arada ele alınıp bu değişkenlerin duygu ifade etme beceresi ile ilişkisi incelenecektir. Bu çalışma sonucunda okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri ile duygu ifade etme becerisi arasındaki ilişkilerden elde edilecek bulguların alanyazına bilgi sunmasının yanı sıra, çocukların duygu ifade becerilerini geliştirilmesinde için bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak oluşturulabilecek programlara da katkı sunması beklenmektedir.

1.1 DUYGU İFADE ETME BECERİSİ

Duygu kavramı üzerinde literatürde farklı tanımlamalar mevcuttur. Birçok tanımı mevcut olsa da duygu kavramı kendisini aktaran kelimelerden çok daha fazlasıdır (Goleman, 2022 s. 373). Duygu, bir insanın etrafındaki nesnelerin, durumların kendisi için taşıdığı anlamın yansımalarıdır (Bakırcıoğlu, 2012, s. 281). Kişi için önem arz eden bir olay ya da iletişim içinde bulunduğu gözlemlenebilen fazlaca his şeklinde tanımlanır (Santrock, 2012 s. 179). Duygu genel anlamı ile ortaya çıkan his sonucu belirli psikolojik, bilişsel ve fizyolojik hareket durumlarıdır. Ortaya çıkan bütün duygular insanı harekete geçirir. Tehlikeli durumlarda ya da eş seçimi, aile oluşturma gibi sadece bilişsel olarak değerlendirilmeyecek olgularda duygular insanlar için iyi bir rehberdir (Goleman, 2022 s. 30). Başka bir tanım ise öznel olarak deneyimlenen olayların dışarıya yansıyan davranış olgularıdır şeklindedir (Budak, 2009 s. 221-222). Duygular çevreden gelen uyaranlar ile ortaya çıkan davranışlar arasında bir aracıdır (Lord ve Kanfer, 2012). Yani duyguları çevresel uyaranların kişilerde öznel olarak ortaya çıkardığı tepkiler olarak tanımlayabiliriz. Duygular bireysel farklılıkları kanıtlar niteliktedir. Bir kişinin hissettiği duygular yani üzüntüleri, kaygıları, mutlulukları bireysel özellikleridir. İnsanları sadece biliş özellikleri ile tanımladığımızda insanın robottan ayırıcı yanı kalmamış olacaktır (Başal, 2007, s. 113).

Duyguların ifade edilmesi çocuklar için sağlıklı gelişimin önem arz eden etkenlerinden bir tanesidir (Chaplin ve Aldao, 2013). Friesen ve Ekman (1975), duyguların insanların eşi benzeri olmayan, biricik, bireysel tarafı olduğunu ve biricik tarafın insan üzerinde müthiş bir etkisi olduğunu belirtirler. Yine Ekman, duyguların olduğu her durumda bir sinyalin olduğunu söylemiştir (Ekman, 1999). Yapılan tanımlamaların ortak özelliklerine bakılacak olursa duyguların ve ifade ediş tarzlarının kişilerin sosyal hayatı şekillendiren, çerçeve kazandıran önemli yapı taşları olduğu anlamını taşımaktadır. Duygu ifadeleri bireylerin taleplerini, ihtiyaçlarını veya yaşadığı bir olayı diğer insanlara beden diliyle, sözel ya da jest mimikleri yoluyla iletmesidir (Makas, 2019). Sözel ya da sözel olmayan şekilde bir iletişim biçimi olduğu için çocukların sosyal kazanım olarak duygu ifade etme becerisine sahip olmaları çok önemlidir (Buğan, Çorapçı ve Ada, 2022). Son yıllarda yapılan çalışmalarda duyguların ifade edilmesinin psikolojik sağlık ve beden sağlığı açısından önemli olduğu görüşü artmıştır. İfade edilmeyen, bastırılan duygular ise, o duyguya sebep olan yaşantıyı devamlı düşünmeye neden olacağından olumsuz duyguların ve depresif

belirtilerin artmasıyla sonuçlanmaktadır. Bunun yanında yine yapılan çalışmalar göstermiştir ki özellikle olumsuz duygular sözel ya da dilsel olarak ifade edildiğinde kötü deneyimler üzerinde düşünsel bir yapı oluşturması sebebiyle kişinin kendiyle ilgili farkındalığının arttığı görülmüştür. Duygu ifadeleri sayesinde kötü deneyimlere yüklenen anlam farklılaşabilmektedir. Kötü düşüncelerin düşüş, olumlu duyguların yükseliş gösterdiği saptanmıştır (Kuzucu, 2011).

Duygular, olumlu ve olumsuz olarak iki boyut ile sınıflandırılmıştır. Olumlu duygu boyutu, mutluluk, sakinlik, heveslilik, güven gibi iyi oluşla ilgili duyguları içine almaktadır. Pozitif yani olumlu duygular bireyin iyi olma halinin devamlığını ve iyi yaşantıları korumayı sağlar. Olumsuz duygu boyutu ise öfke, endişe, üzüntü gibi hoş olmayan deneyimleri içine alır. Negatif duygular yine negatif duygulardan uzaklaşabilmek için kişi için tehdit içeren davranışlara sebep olabilmektedir (Telef, 2014). Okul öncesi döneme gelen çocuklar hissettikleri olumlu ya da olumsuz duyguları ifade ederken bulundukları kültür, uygulanan yetiştirme stilleri ya da mizaçları sebebiyle oldukça farklılık gösterebilmektedirler. Fakat duygularını ifade edebilme düzeyleri ve şekilleri, özellikle olumsuz duyguları nasıl gösterdikleri büyük önem taşımaktadır. Çocukların ifade şekilleri bulundukları ortam için rahatsız edici ise birçok sorun ile karşılaşılabilir. Bunun yanında ifade edilmeyen duygular, kızgınlık ya da ağlama nöbetleri gibi başka durumlara, duygulara veya saldırgan davranışlara dönüşüp problem yaratabilmektedir (Ersan, 2017).

Duyguların ifade şekillerini anlamak tanımlamak doğumla birlikte gelen ve yaş aldıkça gelişen bir beceridir. Sözsüz iletişimde önemli yer tutan yüz ifadeleri karşıdaki kişi hakkında bilgi vermekte, düşüncelerini ve amacını anlama şansı vermektedir (Erol Adaklı, 2013). Duygu ifade etme en genel tanım ile hissedilen duyguları başka bir kişiye aktarmak adına yapılan ses, beden veya yüz hareketleridir (Chaplin, 2015). Duyguları ifade etmenin yaygın kullanılan yolu yüz ifadeleridir. Örneğin gülmek, kaşların çatılması, ağlamak, ağız bükülmesi gibi yüz ifadeleri ya da jest mimik yoluyla kişinin hissettiği duygu hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür (Tuna, 2018). İnsanların yüzleriyle ifade ettikleri her duygu aynı netlikle anlaşılmayabilmektedir. Mutluluk gibi daha hareketli yüz ifadeleriyle gösterilen duygular diğer duygulara göre daha kolay anlaşılmaktadır (Yazgan İnanç, Bilgin ve Kılıç Atıcı, 2015 s. 174-176). Duygu ifadelerini çalışan araştırmacılar tarafından

hemfikir olunan konu, yüz ifadelerinin temel duyguları evrensel olacak şekilde ortaya koymasdır (Russell, 1994).

1.1.2 Duygu İfadelerinin Gelişimi

Doğumla beraber başlayan duygu ifadesi bebeklerde kendisinden başka dış dünyanın da olduğunu fark etmeye başlar. Örneğin ağladığında açlık gereksiniminin karşılanması ya da oyuncuğı düştüğünde ağlaması karşılığında oyuncuğunu elde etmesi dış dünyanın varlığı hakkında aldığı ipuçlarıdır (Yavuzer, 2011 s. 29). Duygu ifadeleri bebeklerin bakım verenleriyle kurdukları ilk etkileşimdir. Bebeklerde mimiklerle duygu ifade etme becerisi daha ilk aylarda gelişim göstermeye başlamaktadır. Çalışmalara bakılacak olursa henüz doğumu yeni gerçekleştirmiş bir bebeğin duygu ifade etmek için gerekli kaslar vardır. Ancak duygulardan bazılarının ifadesi daha önce gelişmektedir (Erol Adaklı, 2013). Alanda önde gelen isimlerden biri olan Lewis temel duygular olarak adlandırdığı, hayvanlarda da görülen, korku, sevinç, üzüntü, öfke, şaşkınlık, iğrenme duyguları ve ifadesi yaşamın ilk altı ayı çerçevesinde geliştiğini öne sürmüştür. Daha sonra yaşamın ikinci yılının ortasından sonra kendini göstermeye başlayan ve benlik kavramının gelişimiyle okul öncesi dönemde iyice şekillenen suçluluk, utanç, gurur duyguları ve ifadeleri gelişir. Lewis bu duygulara öz bilinç duygular adını vermiştir (Santrock, 2012 s. 180). İnsanların bebeklikten sonra fiziksel gelişimlerinin yanında duygu ifadeleri de gelişir ve genişler. Yaşantıları, deneyimleri arttıkça algıladıkları hissettikleri duygular artar ve ifadelerinin, tepkilerinin farklılaştığı görülür. İki yaşından sonra kelime sayıları arttığı için basit olarak duygularını ifade edebilirler. Fakat yaş farklılıkları sebebiyle ilerleyen yıllarda aynı olaylara farklı tepkiler verebilmektedirler. Örneğin iki yaş içindeyken bir kediye daha korkusuzca, kolayca yaklaşabilirken dört yaşlarında deneyimlerinin de artmasıyla tehlike olarak algılayıp farklı duygu ifadesi yansıtıp ırkilebilmektedirler (Başal, 2007 s. 113). Üç ile beş yaş grubunda olan çocuklar hissettikleri duyguları beden dili ile ya da sözel olarak eşleştirip ifade edebilecek beceriye sahiptirler. Yine bu yaş grubundaki çocuklar hissettikleri duyguların ifadesi için oyun yolunu da tercih edebilirler. Örneğin kızgınlık hissettiğinde bir kaplan ya da aslanın baskınlığını oyunlarında net olarak gösterir ya da onların kılığına girer (Ersan, 2017).

Beş yaşlarına geldiğinde artık duygu ifadeleri nettir. Daha hareketli, canlı, daha kararlıdır. Kaslarını kontrol etme yetenekleri ilerlemiştir. Bu duygu ifade biçimi sosyal ilişkilerine de olumlu yönde yansır (Yavuzer, 2022, s. 48).

1.1.3 Duygu İfade Etme Becerisi Hakkında Yapılmış Çalışmalar

Çocuk duygusal gelişim süreçlerine dair araştırmalar yürütmüş olan Izard (1980), ortaya çıkan her duygu durumunun farklı bir yüz ifadesi olduğunu söylemiştir. Izard, bebeklerde neşe, korku, şaşırma, üzmek gibi duyguları onların yüz ifadeleriyle belirlemiştir (Yazgan İnanc, vd., 2015, s. 177).

Duygu ifadelerinin kültürler arasında evrensel olup olmadığına dair çalışmalar yürütülmüştür. Darwin duygu ifadelerinin kültürden ve dilden bağımsız olup evrensel olduğuna dair hipotezler öne sürmüştür. Ekman ve Friesen duygu ifadesinin kültürlerle özgü olup olmadığına dair bir araştırmalarıyla Darwin'in hipotezini desteklemişlerdir. Almanya, Estonya, Yunanistan, Türkiye, Japonya, U.S.A, İtalya, İskoçya ülkelerinde tikslenme mutluluk, öfke, üzüntü, korku ve şaşkınlık duygularına ait altı yüz ifadesi insanlara gösterildiğinde bu duyguların araştırma ülkeleri tarafından tanındığı görülmüştür (Ekman ve Friesen, 1986). Bu da duygu ifadelerinin evrensel olduğu ihtimalini güçlendirmiştir. Ekman ve Izard evrensel duygu ifadelerine dikkat çekerken Russell bu araştırmalarda kullanılan zorunlu seçimli yanıt yönteminin çalışmanın iç geçerliliğiyle ilgili problem yaratacağını ve yüz ifadelerinin kültüre göre değişebileceğini savunmuştur (Russell, 1994). Bunun üzerine Russell (1994) batılı ve batılı olmayan iki grup üzerinden sekiz çalışma yürüterek "mutluluk, şaşırma, üzüntü" ifadeleri için kültürün anlamlı bir etkisi olmadığını fakat "iğrenme" duygusunda kültürün anlamlı etkisi olduğunu saptamıştır. Russell'in çalışmasından sonra Izard (1994), Darvini hipotezleri destekleyen yeni kanıtlar sunarak yaptığı çalışma ile Russell'in çalışmasını eleştirmiştir. İlerleyen yıllarda duygu ifadesini etkileyebilecek değişkenler üzerinden çalışmalar devam etmiştir. Chaplin ve Aldao (2013) duygu ifadesinde cinsiyet farklılıklarının etkisini araştırmak üzere 21.709 katılımcı ile bebekliklerinden başlayarak ergenliklerine kadar olan 166 çalışma dahil edilerek duygu ifade etmelerindeki farklılar detaylı bir meta-analitik çalışma ile incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda kızların erkeklere oranla ergenlik döneminde ve orta çocuklukta daha olumlu duygular gösterdiği, erkeklerin ise okul öncesi çağda ve orta çocuklukta öfke gibi dışsallaştırıcı duyguları daha fazla gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Türkiye’de yapılan çalışmalara bakılacak olursa Durmuşoğlu-Saltalı ve Deniz (2010) altı yaşından küçük olan okul öncesi çocukların duygusal becerileri yani duyguları tanıma, anlama ve ifade etme üzerinde tesirini araştırmak amacıyla Duygu Eğitimi Programı adıyla çalışma başlatmışlardır. Bu çalışma Konya’da iki resmi okulda öğrenim görmeye devam eden 32 kontrol ve 32 deneme grubu olacak şekilde 64 çocuk ile yürütülmüştür. Çalışmanın sonucunda Duygu Eğitim Programı’nın duygu ifade etme gibi duygusal alan becerilerini anlamlı seviyede arttırdığı tespit edilmiştir. Yıldırım ve Kahraman ise 2014-2015 eğitim-öğretim yılı içerisinde okul Kilis’te bir ilkokul ve ortaokul binalarının içinde bulunan okul öncesi kurumları ile herhangi bir kademeye birlikte olmadan ayrı okul öncesi kurumlarından 97 erkek, 103 kız toplam 200 kişi olan 48-66 aylık çocukların sosyal beceri seviyeleri ile duygusal-sosyal uyumları arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda sosyal yetkinlik alt boyutlarından olan “sözel açıklama becerileri”, “dinleme becerileri” ve “kişiler arası beceriler” ile çocukların sosyal duruma tepki verebilme puanları arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür (Yıldırım ve Kahraman, 2016). Bunun yanı sıra Özdemir-Beceren ve Zembat 2016 yılında okul öncesi grubunun içinde olan beş yaş çocukların duygusal gelişimleri üzerinde tesirini araştırmak üzere “Güçlü Başlangıç Sosyal Duygusal Öğrenme” isimli bir eğitim programı gerçekleştirmişlerdir. Bu eğitim öntest-sontest deneysel deseni ile 20 kontrol 20 deney grupları olmak üzere 40 beş yaş çocuğuna uygulanmıştır. Çalışma bitiminde eğitim uygulanan grup ile kontrol grubu arasında duygusal gelişimleri arasında anlamlı fark saptandığı görülüp deney grubu üzerinde olumlu etkisinin olduğu ve yine deney grubunun duygu ifade etme becerilerinin kontrol grubuna göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir (Özdemir-Beceren ve Zembat, 2016). Daha yakın tarihli çalışmalar incelendiğinde ise Cantekin ve Akduman’ın, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında, bir anaokulunun iki sınıfında öğrenim gören 20 kontrol, 20 deney grubu olacak şekilde 40 çocuk ile “Duyguları Yönetme Becerileri Eğitim Programı’nın” okul öncesi çocukların bakış açısı alma ve duygularını yönetme becerisi üzerindeki etkisini araştırmak üzere yürüttükleri çalışmayı görmekteyiz. Çalışma kapsamında duyguları ifade etme, tanıma, olumsuz duyguları yönetme gibi etkinliklere yer verilmiştir. Eğitim programının uygulanmasından sonra yapılan son test sonucunda deney grubunun duygu yönetimi beceri puanı ile kontrol grubunun duygu yönetimi beceri puanı arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda uygulanan eğitim programının duygu yönetimi

becerilerine katkı sağladığı tespit edilmiştir (Cantekin ve Akduman, 2020). Kale Karaarslan (2012), ise anaokulu eğitimi alıp almama, cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveynlerin eğitim seviyesi gibi değişkenlerin duygu tanıma ve ifade etme becerilerinde farklılaşmaya neden olup olmadığına dair bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda annenin eğitim seviyesi arttıkça duygu tanıma ve ifade etme puanlarında anlamlı seviyede fark olduğu görülmüştür. Genel olarak çalışmalar incelendiğinde duygu ifade etme becerisiyle ilgili detaylı çalışmalar sınırlıdır. Yapılan çalışmalar doğrudan duygu ifadesi üzerine değil çoğunlukla alt sonuçlardan biri olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sebeple araştırmacı tarafından, duygusal gelişimin önemli bir parçası olan duygu ifade etme becerisi ile ilgili literatür bilgilerini genişletmek adına bu konu tercih edilmiştir.

1.2 EBEVEYN TUTUMLARI

İlk çocukluk dönemi olarak adlandırdığımız okul öncesi dönemde çocukların gelişim alanlarını birçok etken şekillendirmektedir. Bu etkenlerde ebeveyn tutumlarının büyük bir payı olduğunu söyleyebiliriz. Ebeveyn tutumları, ebeveynlerin çocuklarına karşı beklentilerine, isteklerine ve nasıl bir birey olacağına dair ideallerine yönelik uyguladıkları davranışların tümüdür (Demir,2007; Toksöz, 2010). Çocuğun ailesindeki yeri, ebeveynleriyle kurduğu ilişki ile oluşmaktadır (Demiriz ve Öğretir, 2007). Çoğunlukla ebeveynler çocukları ile iyi, yakın, güçlü ilişkiler kurmayı isterler. Çocukların da sağlıklı bir yaşantı için yakın ilişkiye, güçlü sevgiye ve güvenlik duygusuna ihtiyacı vardır (Öngider, 2013). Çocukların doğumdan itibaren gelişimlerinin sağlıklı ilerleyebilmesinde fiziksel bakım kadar ailenin çocuklarına karşı tutum ve davranışları da önemlidir (Sümer, Aktürk ve Helveci, 2010). Ebeveynlerin diğer görevleri olan koruma, çocuğun bulunduğu topluma uyum sağlaması, güvende hissetmesi ve sosyalleştirilmesini uyguladıkları tutumlar etkilemektedir (Demiriz ve Öğretir, 2007). Ebeveynlerinin verdikleri mesajları ve davranışlarını ne şekilde algıladıkları psikolojik iyi oluşları üzerinde belirleyici etkenlerden biridir (Öngider, 2013). Anne babaların çocuklarına uyguladıkları davranışlar ile anne baba tutumları birbirinden farklı kavramlardır. Bazı durumlarda çocukları belirli bir fiziksel, ilişkisel ya da akademik bir başarı kazandırmak adına sistematik davranışlar uygulayabilirler. Tutum kavramı bundan farklıdır. Tutum, ebeveynler ile çocuk arasında oluşan ilişkisel durumun ve davranışların tümüdür (Yaprak, 2007).

Ebeveynlerin her biri bir yetiştirme tutumuna sahiptir. Anne ve babalar bile birbirinden farklı tutumları çocuklarına uygulayabilirler. Yapılan çalışmalarda çocuklara uygulanan her tutum sonucunda çocuklarda farklı davranış özellikleri ve farklı kişilikler ortaya çıkarabileceği öne sürülmüştür. Örneğin bir çocuğun yaptığı bir davranış ortadan kaldırılmaya çalışılmaz ise bu davranışı kazanma olasılığı yüksektir. Çocuklar anne ve babalarının tutumlarına göre hareketlerini davranışlarını oluşturur. Eğer ebeveynler tutumlarını uygularken çocuklarının ihtiyaçlarını ve isteklerini aynı zamanda dış dünyanın istekleri arasında iyi bir denge kurabilirse çocuklar da dış dünyaya daha iyi uyum sağlar (Dursun, 2010). Ebeveynlerin çocuklarına yönelttiği beklentiler ve çocuklarını kabul ediş şekilleri, aralarındaki ilişkiyi, ilgiyi şekillendirmektedir (Saylık ve Yalçın, 2018). Maccoby ve Martin'e (1983) göre ebeveynlerin yetiştirme tutumunu çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyleri ve çocuklarına karşı yönelttikleri istekler, davranışlar olarak iki etken belirler (akt., Sak vd., 2015).

Ebeveynleri tarafından çocuklara uygulanan tutumlar onların kendilerine dair algıları, sosyal hayatlarındaki ilişkileri ve kişilikleri gibi önemli gelişim alanlarında belirleyici olabilmektedir. Uygulanan tutumlar özellikle kişilik gelişimlerinde oldukça etkilidir. Örneğin ebeveynleri tarafından destekleyici ve tutarlı olarak sergilenen davranışlar çocukların ruhsal sağlığını olumlu etkilerken, kısıtlayıcı davranışlar psikolojik açıdan sorunlara sebep olabiliyor (Ağdoğdu ve Dilekman, 2016). Okul öncesi dönemde hem kişilik gelişimlerinin temellerinin atıldığı hem de toplumsal yaşantıyı gözlemlemeye başlamaları sebebiyle anne, babaların çocuklara uyguladıkları tutumlar bu dönemde daha büyük önem taşımaktadır. Ebeveyn tutumları yaşanılan kültüre göre farklılık gösterebileceği gibi aileye ve içinde bulunulan zamana göre de farklılaşabilir (Şanlı ve Öztürk, 2021). Örneğin bazı toplumlarda fiziksel kontrol ve yüksek otoriter denetimin normal görülmesi sebebiyle bu tutum sevgisizlik ya da reddetme olarak anlaşılmazken böyle bir normu bulunmayan toplumlarda sevgisizlik ve daha katı tutum olarak görülebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012, s. 191). Ailelerin sosyo-ekonomik şartları, aile içindeki sorumluluklarda etkili olduğu için anne baba tutumlarını da etkilemektedir (Şanlı ve Öztürk, 2021). Araştırmacılar tarafından bugüne kadar farklı farklı ebeveyn tutumları tespit edilmiştir. Bu çalışmada yaygın olarak görülen ebeveyn tutumları olan Demokratik, Aşırı Koruyucu, Otoriter ve İzin Verici tutumları üzerinde durulacaktır.

1.2.1 Demokratik Tutum

Demokratik olarak sınıflandırılan ebeveyn tutumunu benimseyen anneler ve babalar, çocuklarının sert ve baskılayıcı kurallar olmadan bireyselleşmesini sağlar, çocuklarının ihtiyaçlarını görür ve cevap verir ve bütün gelişim alanlarını desteklemeye çalışır. Bu tutumda koşulsuz sevginin hissettirilmesi ön plandadır (Yaman, 2018). Çocuklarıyla iletişim kurarken açık, duyarlı ve ilgili davranmak demokratik tutum için esastır. Evde kurallar belirlenirken ya da değiştirilirken çocukların da düşüncesi alınır (Aktaş ve Özkafacı, 2012). Bu ebeveyn tutumunda çocukların bağımsız yetişmesi ön planda olsa da kontrolü tamamen çocuğa bırakmazlar, sınırları belirlenmiştir. Örneğin çocuk herhangi bir hata yaptığında ona cezalandırmak yerine sevgiyle yaklaşır “Bunun sakıncalı olduğunu biliyorsun, Gelecek sefer aynı şey olmaması için ne yapabileceğini konuşalım” diyerek yapıcı yaklaşımda bulunur. Demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocukları benlik saygısı yüksek, iyi sosyal ilişkilere sahip, neşeli ve kaygıyla baş etme becerisi yüksek kişilerdir (Santrock, 2012, s. 253). Uyum becerilerinden ders başarılarına kadar oldukça fazla alanda olumlu etkileri olduğu görülmüştür (Sümer, Aktürk ve Helveci, 2010). Bu ebeveynlik tutumu ile çocukların öz düzenleme becerileri gelişmiş olup sorumluluk alabilen bireyler olarak yetişirler. Özerk oluşları desteklendiği için akranları ile daha fazla etkileşimde bulunurlar bu sebeple de sosyal ilişkileri iyidir (Stainberg, 2001). Stainberg’in (2001) yaptığı çalışma ile demokratik ebeveyn tutumunda, ailenin etnik yapısı, kültürü, gelir düzeyi fark etmeksizin aynı faydaların, olumlu sonuçların belirgin olduğu görülmüştür.

1.2.2 Aşırı Koruyucu Tutum

Ebeveynlerin aşırı koruyucu stil ile yaklaşması, çocuklarının olması gerekenden çok daha fazla üstüne düşmesi ve hayatının üzerinde kontrolünün fazla olması demektir (Yavuzer, 2011, s. 33). Çocuklarına herhangi bir zarar gelmesinden ya da yanlış bir şey yapmalarından çekindikleri için onların yerine tüm işleri yaparlar (İkiz, 2015). Bebekleştirme denilen kavram, bu tutumun belirgin özelliğidir (Yavuzer, 2022, s. 122). Bu sebeplerle aşırı koruyucu tutum ile yetiştirilen çocuklar, ailesine ya da ilişki içinde bulunduğu diğer insanlara bağımlılık göstererek sürekli hayal kırıklığı yaşayan, öz saygısı düşük kişiler olabilmektedir. Sosyal açıdan geride kaldığı gibi sorumluluk verilmediği için yaşamının ilerleyen yıllarında kendisine yetemeyen bireyler olabilmektedir (Yavuzer, 2011, s. 33). Bu durumun başka bir sonucu olarak çocuk yetişkinlik yaşamında duygusal

zorlanmalar ve kırıklar yaşayan özgüveni düşük bir insan olabilir (Güenalp, 2007). Aynı zamanda ailenin korumak adına olan müdahaleci tavrı okul başarısını, uyumunu kötü etkileyerek arkadaşlık ilişkilerini bozabilmektedir. Örneğin başına bir şey gelmesi olasılığı sebebiyle çocuğunun teneffüslere çıkmasına izin vermeyen anne, bir müddet sonra arkadaşlarıyla arasının bozulmasına sebep olarak okuldan soğutabilir (Yavuzer, 2011, s. 34). Ebeveynler ile aşırı temas, diğer gruplar ile sosyal ve fiziksel teması etkileyecek şekilde müdahale edilmesi, aile ile çocuğun ayrılmakta güçlük çekmesi bu tutumun kanıtlarındandır. Bu tutumla yetişen çocukların gelişimlerinin yavaş ilerlemesi ile birlikte dış dünya ve kendisiyle ilgili içgörüsü de çok gelişmemiştir (Demir, 2007).

1.2.3 Otoriter Tutum

Otoriter tutumda geleneksel yapı ve düzenin korunması oldukça önemlidir (Baumrind, 1966). Ebeveynler çocuklarını tamamen kendi kurallarına göre yetiştirip davranışlarına yüksek kontrol ile şekil vermeye çalışırlar (İkiz, 2015). Çocuklarının düşüncelerini ve hislerini dikkate alınmaksızın şartsız şekilde itaat etmesini beklerler. Çocuklarının herhangi bir hata yapması durumunda cezalandırma yöntemleri ile kontrolü sağlamaya çalışırlar (Saylık ve Yalçın 2018). Otoriter tutuma sahip ebeveynler, iletişimde, kurdukları temasta sıcak ve açık değildirler. Çocuklarının bağımsız bir birey olmasını desteklemenin aksine ebeveynlerin çocuğun sahibi olduğu fikri görülmektedir (İkiz, 2015). Bu tutumda aile en iyisini kendilerinin bileceğini düşünerek çocuklarıyla ilgili herhangi bir karar alınırken çocuklarına söz hakkı vermezler ve aile içi kararlara katmazlar. Ailenin gereksinimleri çocuğun gereksinimlerinden öndedir. Ebeveynler, çocuklarından isteklerine itaat etmelerini bekledikleri gibi koydukları kurallara uymaları için ceza ya da kısıtlama gibi sert disiplin yöntemleri ile zorlarlar (Yaman, 2018). Ceza yönteminin uygulandığı çocuklar, eleştiren, soğuk ve sert davranan ebeveynine karşı tepki vermez. Açık iletişimin olmaması, aile içindeki iletişimi azaltır. Bunun yanında sevgi göstermenin ön planda olmaması ve baskı yapılması sebebiyle bu tutum ile yetiştirilen çocuklar çekingen, değersizlik hissi taşıyan ve diğer çocuklara göre daha saldırgan davranışlarda bulunan kişiler olarak yetişebilirler (Onat, 2010). Ön planda hissettikleri duygu mutsuzluk ve öfkedir. Fakat bu öfkelerini okula veya arkadaşlarına taşır (Yavuzer, 2011 s. 37). Otoriter aile ortamında tartışmaya ve ifadeye imkân verilmemesi çocuğun sosyal olarak gelişmesine de engel olur (Yavuzer,

2022, s. 120). Ebeveynleri tarafından bu tutumu gören çocuklar çoğunlukla düşük özgüvene sahip, tedirgin ve kaygı taşıyan, mutsuz olan çocuklardır (Gökkaya, 2020).

1.2.4 İzin Verici Tutum

Bu ebeveyn tutumunda aileler çocuklarına sınır getirmeyen, disiplin anlayışından uzak, her talebini kabul edici tavır ile yaklaşan ailelerdir (Alabay, 2017). Çocuklarının çok fazla özgür davranmasına izin veren bu aileler, sınır koymamaları sebebiyle çocuklarını kontrol etme seviyeleri düşüktür (Gökkaya, 2020). Ev içi sorumluluklar ya da düzenli uyulması gereken kurallar konusunda talepkâr davranmazlar. Bu tür ebeveynler çocuklarını kendi kurallarını belirleme konusunda oldukça serbest bırakırlar. Yemek yeme, uyuma, dışarı çıkma gibi aktivitelere kendileri karar verirler (Baumrind, 1966). Dışarıdan fazla ilgili görünen bu ebeveynlerin çocuklarına karşı aşırı hoşgörüler ve çocuklarına hemen boyun eğmeleri, ihmali doğurmaktadır. Çocuklarının yaptığı uygunsuz davranışlarını, hareketlerini görmezden gelme eğilimindedirler (Alabay, 2017). Çocuklarının talepleri ne olursa olsun herhangi bir kural koymadan yerine getirirler. Tüm bunların sonucunda tutum ile yetiştirilen çocuklar benmerkezciliği yüksek ve sosyal gelişimi diğer çocuklara göre daha zayıf çocuklardır (Yavuzer, 2022, s. 122). Bu tutumun sürekliliği çocuğun gerektiği zamanlarda dürtü ve duygularını kontrolünü zorlaştırır ve öfke tepkilerinin artmasına sebep olur (Güenalp, 2007). İlerleyen yıllarda ise okul kurallarına ve girdikleri sosyal ortamlara uyum sağlamakta güçlük yaşayabilmektedirler. Bunun yanında dürtülerini kontrol etme seviyeleri de düşük olup bağımlı bir kişiliğe sahip olabilmektedirler (Gökkaya, 2020).

1.2.5 Ebeveyn Tutumları Hakkında Yapılmış Çalışmalar

Ebeveynlik tutumları birçok araştırmacı tarafından farklı gruplandırmalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu gruplandırmalar çocuklarını kontrol şekilleri, duyarlılıkları, kabulleri, cezalandırma sistemleri gibi temellere dayanmaktadır (Saylık ve Yalçın, 2018). Çocuklar dünyayı ebeveynlerinin pencereleriyle yani onların sözleriyle, davranışlarıyla tanımaya ve algılamaya başlarlar. Her ebeveynin kendi yaşantısı ve kültürüne göre çocuklarını büyütürken uyguladıkları yetiştirme tutumu farklıdır. Uygulanan bu farklı tutumların, çocuklar büyürken ve bireyselleşirken onların bilişsel, duygusal ve sosyal hayatlarında farklı sonuçlara neden olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple geçtiğimiz son 40 yılda çocukların yaşamlarında etkisinin büyük olduğu düşünülen ebeveynlik stilleri farklı araştırmacılar tarafından yaygın olarak araştırılmıştır (Yılmaz, 1999).

Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarını birçok araştırmacı farklı sınıflandırmalar yaparak çalışmalar yürütmüştür. Watson (1934), rahat ev ortamına karşı sert ev ortamı olarak gruplandırmıştır. Crandall ve Preston (1955), fazla duyarlı, duyarsız, yeterince duyarlı olmayan, az duyarlı gibi gruplandırma yapmıştır. Schaefer (1959), ise reddeden, otoriter, izin verici, demokratik, sürekli istekte bulunan, iş birliği yapan olarak sınıflandırmalar yapmıştır (akt., Demir, 2007). Anne baba tutumlarını belirlemek üzere yapılan ilk araştırmalar 1940'lı yıllarda başlamıştır. İlk araştırma evlere giderek orada çocukları izleyerek ve anne babalarla iletişim kurarak Baldwin ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Burada çalışmacılar anne-baba tutumu olarak iki boyut ortaya atmıştır. Belirledikleri boyutlardan biri kontrol diğeri demokrasidir. Kontrol boyutu çocuğa karşı engellemelerin ve kısıtlamaların ön planda olduğu, verilen kararlarda çocuğun söz hakkının bulunmadığı boyuttur. Demokrasi boyutu ise aile içi koyulan kurallarda çocuğa da söz hakkı verilen yapılan davranışların sebeplerinin açıklandığı, kurulan ilişkinin tutarlı olduğu boyuttur. Daha sonra 1955'te Baldwin ve arkadaşları yine evlere giderek, çalışmalarında iki boyut daha çıkarmışlardır. Bunlar ise kopukluk ve duygusal ilgidir (Demir, 2008).

Erken çocukluk döneminde ebeveyn tutumları hakkında yaptığı araştırmalar ile öncü olarak bilinen Baumrind (1971), yaptığı bir diğer çalışmada 13 farklı anaokuluna kayıtlı 150 aile ile üç aylık anaokulu gözlemi aynı zamanda anne babalarla yapılmış üçer saatlik ev izlemeleri ve görüşmeler yürüttü. Bu çalışmada sekiz ayrı desen oluşturarak bu desenleri üç modelde birleştirmiştir. Bu modeller çocukları en özgüvenli olan kontrolcü, beklentili ama aynı zamanda sıcak ve ilgili ebeveynlik stili olan demokratik model, diğerlerine göre daha çekingen ve mutsuz çocukları olan ve çocuğuna karşı daha soğuk ve kontrolcü ebeveynlik stili olan otoriter model ve özgüveni çok düşük çocukları olan herhangi bir kontrolde bulunmayan ebeveynlik stili olarak tanımladığı izin verici modeldir.

1.2.6 Ebeveyn Tutumları ve Duygu İfade Etme Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Turan (2023), üniversite eğitim görmeye devam eden öğrencilerin duygu ifade eğilimleri ile algıladıkları ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 447 öğrenci katılım sağlamıştır. Araştırma sonucunda baba ve anne duygusal sıcaklığı ile duygu ifade etme eğilimi arasında anlamlı ilişki görülmüştür. Ayrıca kadınların algıladıkları aşırı baba koruyuculuğunun ve duygu ifade etme eğiliminin erkeklere oranla daha yüksek olduğu

tespit edilmiştir. Yine üniversite öğrencileriyle yürütülen bir diğer çalışma ise Suvan'nın (2022) araştırmasıdır. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn tutumları ile duygu ifade etme seviyeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 230 erkek, 276 kız olacak şekilde 506 kişi katılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ebeveyn tutumlarının, duygu ifade etmeyi yordadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında aşırı koruyucu ve otoriter tutumlar ile duygu ifade etme arasında ters yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Kişilerin koruyucu tutum puanı yükseldikçe olumlu duygu ifade etme puanının azaldığı saptanmıştır (Suvan, 2022).

Ebeveyn tutumları ve duygu üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde sıklıkla duygu düzenleme olmak üzere duygu tanıma, duygu yönetme becerileri, duygu durumu ve duygusal istismar konuları üzerinde çalışmalar yapılmış olsa da özellikle ebeveyn tutumları ve duygu ifadeleri ile ilgili çalışmalar çok sınırlıdır. Eisenbeg ve arkadaşları (1999), baskıcı, sert tutumların çocukların duygu düzenleme becerilerini olumsuz yönde tesiri olduğu belirtmiştir. Fakat duygu ifadeleriyle bu tutumların ilişkisi incelenmemiştir. Yaman (2018), yaptığı çalışmada demokratik tutumun duygu düzenleme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Bu sebeple bu araştırmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3 MİZAÇ

Mizaç kişinin tepkisellik ve kendini düzenlemeleri ile ilgili bireysel farklılıklar olarak tanımlanır (Goldsmith vd., 1987). Ziya Selçuk mizacı, kişilerin kendisine dair en temel yapı taşlarını yani kişisel gereksinimlerini, algısını, beklentilerini ve motivasyonu tanımlayan, doğumla birlikte gelen, çekirdek olarak ifade edip mizacın kişilerin psikolojik DNA'sı olduğunu söylemiştir (Selçuk ve Demirel Yılmaz, 2018 s. 21). Mizaç yaşamın ilk yıllarından itibaren gözlemlenebilir olan ve çevre koşulları dahilinde biraz değişim olsa bile büyük çoğunluğu biyolojik temelli olan, kişiler arasındaki davranış, düşünce süreçleri, tavır, duygu farklarıdır (Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Çocuklar birbirlerinden farklı davranışlar ve tepkiler gösterirler. Mizaç araştırmacıları erken yaşlardan itibaren bu bireysel farklılıkları inceleyip saptamışlardır. Çocuklardan bazıları hareketli, yüksek duygu halinde, yaratıcı olabilirken, bazıları ise yavaş, çekingen, sakin olabilmektedir. Bu farklılıkların temellerinden birisi de mizaç farklılıklarıdır (Özdemir ve Budak, 2019).

Mizaç bir bakıma çocuğun bir olaya, duruma ya da göreve karşı nasıl tavır aldığıyla ilgili farklılıkları gösterir. Aynı olaylarda iki farklı çocuğun tipik tepkileri birbirinden farklı olabilir. Bu da normal görülen davranışları arttırır. Özetle mizaç çocukların kişisel özellikleri, farklılıkları ile ilgili bilgi edinmemizi sağlar (Sarı, 2009).

Mizacın biyolojik temeli kortizol, dopamin, tiroid, serotonin gibi vücuttaki hormonlar ile ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Genetik temelleri ise ikiz araştırmaları, gen haritaları ve evlat edinilmiş çocuklar üzerinde çalışarak tespit edilmiştir. Mizaç genetik ve biyolojik temelli olsa da çocuğun etrafındaki çevresel etmenler ile farklılaşır. Çocuğun mizacı bulunduğu çevreyi de etkileyebilmektedir (Sarı, 2009). Bunun yanında çevrenin çocuklara olan etkisi mizaç değişiklikleri sebebiyle arttırabilmekte veya azaltabilmektedir (Taşfiliz, 2014). Mizaç genel ifade ile bireyin etrafıyla olan alış-verilerinde, ilişkilerinde ortaya koyduğu davranışlarında, tepkilerinde etkisi bulunan, kişiyle birlikte doğuştan gelen bireysel farklılıklardır (Sönmez ve Ahmetoğlu, 2019).

1.3.1 Mizacın Sosyo-Duygusal Gelişime Etkileri

Çocuklar büyürken gelişim alanlarını büyük ölçüde etkileyen değişkenlerden biri onların mizaçlarıdır (Sarı, 2018). Okul öncesinde sosyo-duygusal gelişimin iyi düzeyde ilerlemesi, çocukların okula uyum süreçlerini, akran ilişkilerini, problem çözme becerilerini ve bunun gibi birçok alanı pozitif yönde etkileyip kolaylaştırmaktadır. Bu zamana kadar yapılan araştırmalarda ebeveynlik ilişkilerinin ve çevresel faktörlerin sosyo-duygusal gelişim üzerinde etkisi olduğu gibi çocuğun mizacının da etkisi olduğu görülmüştür (Buğan vd., 2022).

Hassas mizaçlı çocukların acı eşiklerinin düşük olması sebebiyle, herhangi bir şey yapmak istediklerinde ilk girişimlerinde kötü sonuç elde ederlerse tekrar yapmaktan kaçınırlar. Bu durum onların sosyal gelişimlerini de yavaşlatır. Kolay pes ederler. Bunun aksine hassasiyeti az olan sebatkarlığı fazla olan çocuklar yeni girişimlerden ve tekrar denemekten çekinmezler. Bu sayede daha az hayal kırıklığı yaşarlar. (Sarı, 2018). Çekingen çocuklar da aynı şekilde yeni bir kazanıma karşı direnç gösterebilirler. Yakınlaşan mizaca sahip çocuklar ise yeni bir kazanım için kendi becerilerinden fazlası olacak şekilde çabalayabilirler (Sarı, 2018). Mizaç özelliği dışadönük olan çocuklar, sosyal ortamlara daha kolay girip bu beceriler daha kolay edinirler. Dolayısıyla sosyal

ilişkilerinden hoşlanırlar. Bunun aksine içe dönük mizaca sahip çocuklar ise sosyal becerileri edinme konusunda zorlanırlar. Bu sebeple sosyal ilişkilere daha mesafelidirler (Kılıç ve Aytar, 2017).

Olumlu-olumsuz duygulanımda çocukların kişisel farklılıklarını gösteren mizacın, direkt olarak veya ebeveyn tutumlarıyla etkileşimli olacak şekilde çocukların gelişimlerine etki ettiği pek çok araştırma ile saptanmıştır. Bu araştırmalar göstermiştir ki özellikle olumsuz duygulanımda mizaç önemli bir risk faktörüdür. Mizaçta tepkisellik boyutunun içine giren olumsuz duygulanım herhangi bir uyarının stres faktörü barındırması durumunda korku, kaygı, üzüntü gibi duygularla hızlı ve hiddetli tepkileridir. Arkadaş çevresine olumsuz duygularını daha çok ve şiddetli gösteren çocukların olumlu sosyal davranışları diğer akranlarına göre daha az gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarına daha yakındır. Mizacın duygusal tepkileri düzenleyen anlamının taşıyan çaba gerektiren kontrol boyutu ise uyumlu davranışlar ve iyi sosyal ilişkiler ile pozitif ilişkilidir (Buğan vd., 2022).

Moffitt okul öncesi dönemde öfkesi yüksek olan çocukların ilerleyen yıllarda suç işleme olasılığının diğer çocuklara göre daha yüksek olabileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda kötü arkadaş ilişkilerinin ve okul başarısızlığının da olabileceğini söylemiştir (Moffitt,1993; akt. Kılıç, Aytar, 2017). Kochanska, Joy ve Aksan'ın yaptıkları çalışmada anaokulu yaşlarında korku duygusu fazla olan çocukların, korku duygusu az olan çocuklara göre vicdani gelişimleri daha ileride olup davranışlarının bu yönde olduğu tespit edilmiştir (Kochanska, Aksan ve Joy, 2007; akt. Kılıç, Aytar, 2017).

1.3.2 Mizaç ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Mizaca dair yapılan araştırmalar 1950'li yıllarda başlamıştır (Morsünbül, 2021). Mizaç ve kişilikte araştırmalarında can alıcı nokta kişiler arasındaki farklılıkların temel olarak neler olduğunu bulmaktır (Buss ve Plomin, 1986). Bu alanda yapılan ilk çalışma 1956 senesinde Thomas ve Chess tarafından yapılmıştır (Morsünbül, 2021). Araştırmacılar 141 çocuk ile 14 yıl boyunca doğumlarından itibaren aileleriyle görüşerek, çocukları doğrudan gözlemleyerek ve öğretmenleriyle görüşerek çalışmışlardır. Örneklem gruplarını eğitim seviyesi yüksek ailelerden oluşturmuşlardır. Çalışmaları sonucunda kolay, yavaş ısınan ve zor olacak şekilde üç mizaç tipi ve bu mizaç tiplerinin dokuz boyutu olduğunu

tanımlamışlardır. Bu boyutlar ise hareketlilik seviyesi, yaklaşma ya da geri çekilme, ritmik olma, uyum sağlayabilme, tepki yoğunluğu, duygusal eşik, dikkat süresi ve devamlılığı, sebat etme ve duygu durumudur (Thomas, Chess ve Birch, 1970).

Diamond 1957’de “Personality and Temperament” adlı bir kitap yayınlayarak dört mizaç türü belirlemiştir. Bunlar saldırganlık bağıllık, dürtüsellik ve korkaklıktır. Buss ve Plomin ise Diamond’un tanımlarını temel alarak duygusallık, sosyallik ve etkinlik tanımlarıyla bir mizaç teorisi yayınlamışlardır ve kalıtımın mizaç için en önemli kriter olduğunu vurgulamışlar (Buss ve Plomin, 1986). Duygu boyutunu ifade ve uyarılma olarak ikiye ayırmışlardır. Uyarılma mizaç için kalıtsal olarak farklılıkları kanıtlaması açısından çok önemlidir. Sosyallik boyutunu yalnız kalmamak adına başka insanları varlığını tercih etmek olarak tanımlamışlardır. Etkinlik boyutunu ise oturma, kalkma yürüme konuşma gibi enerji ile yapılan eylemlerin ne kadar sürdüğü ve cevap verme hızları olarak tanımlanır (Buss ve Plomin, 1986).

Rothbart mizacı biyolojik temeller ile ilişkilendirir ve daha çok kalıttan etkilendiğini öne sürer (Rothbart, 1989). Rothbart’a (1989) göre her gelişim aralığının mizaç özellikleri farklıdır. Bebeklik dönemleri için etkinlik seviyesi, kahkaha ve gülümseme, hayal kırıklığı, yatıştırma ve uyum süresi, korku mizaç özelliklerini belirlemiştir. Yetişkinlik için ise tepkisellik, aktivasyon, rahatsızlık eğilimi, korku, mutsuzluk, hayal kırıklığı, düşük yoğunluğu olan zevkler ve yüksek yoğunluğu olan zevkler, rahatlama, odaklanma, engelleme mizaç özellikleri saptanmıştır (Rothbart, 1981; akt. Goldsmith vd., 1987).

Bu araştırmada dört mizaç boyutu incelenmiştir. Tepkisellik, olumsuz duygu hırçnılık, öfke ve genel olarak problem ortaya çıkaran eğilimleri gösteren, engellenme durumunda şiddetli tepkiyi verilen mizaç özelliğidir (Akbaş, 2016). Düşen tepki ve yatıştırılabilirlik, heyecan gibi yüksek duygularda kendi farkındalığına bağlı olarak sakinleşme seviyesi ile ilgili mizaç özelliğidir (Sarı vd., 2012). Kendini denetleme, dikkatlerini iyi şekilde kullanarak verecekleri tepkileri kontrol edebilme seviyesidir (Buğan vd., 2022). Algısal hassasiyet, kişinin beş duyusuna yönelik hassasiyetin seviyesi ile ilgili mizaç özelliğidir (Sarı, 2018).

Mizaç ve duygu üzerine yapılmış çalışmalar incelendiğinde yine sıklıkla duygu düzenleme ile ilgili çalışmalar başta olmak üzere, duygu durumu, duygu tanıma ve spesifik olarak

kaygı gibi konular üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Taşfiliz (2014), farklı bakım çeşitlerinin duygu tanıma becerisine etkisini araştırırken mizaç farklarının da duygu tanıma becerilerinde ara bulucu etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda duygu tanıma becerileri ile mizaç özellikleri arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Fakat aile ile birlikte yaşayan çocuklara göre çocuk bakım evinde yaşayan çocukların duygu tanıma becerilerinin algısal hassasiyet seviyelerine bağlı olarak farklılaştığı görölmüştür. Kahraman ve Gökşen (2021) ise okul öncesi çocuklarda duygu düzenleme ile mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları ilişkisi üzerine yaptıkları çalışmada tepkisellik boyutu ile Duygu Düzenleme Ölçeği'nin alt boyutlarından olumsuzluk/değişkenlik alt boyutu ile pozitif yönde anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Bu şekilde araştırmalar olsa alan yazın incelendiğinde özellikle okul öncesi çocuklarda mizaç ve duygu ifade etme becerileriyle ilgili herhangi bir araştırma ile karşılaşılmamıştır. Bu sebeple yapılan bu araştırma önem taşımaktadır.

1.4 ARAşTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnsan yaşamında hayatta kalma ve devam ettirme açasından büyük role sahip olan duyguların bütün gelişim alanlarına etkisi vardır. Gelişim boyutundan bakıldığında bir insanda davranış değişikliğinin olması için öncelikle arkasındaki duygusunu anlaması ve fark etmesi gerekmektedir. Ayrıca duyguların ifade edilişi kişiler arası ilişkiler, duygu düzenleme ve psikolojik iyi oluş açasından da önemlidir (Ersan, 2017). Okul öncesi dönem olarak adlandırılan 3-5 yaş aralığında çocukların sosyo-duygusal gelişimlerinin bir parçası olan duygu ifade etme becerisi, bulundukları toplumla iletişime, etkileşime geçme ve uyum sağlama açasından önemlidir (Ersan, 2017). Ebeveyn tutumları ve çocuğun mizaç özellikleri ise gelişimin bütün boyutlarını etkilediği gibi duygu ifade etme becerisini de etkilediği düşünölmektedir.

Bu çalışmanın amacı okul öncesi çocuklarda ebeveyn tutumları ve mizaç özelliklerine göre duygu ifade şeklinin nasıl farklılaştığını incelemektir. Alan-yazın incelendiğinde ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri konularında bireylerin erken çocukluk dönemlerinde duygusal gelişim ile ilgili duygu düzenleme, duyguları anlama ve tanımlama gibi farklı alanlarda araştırmalar yapılmıştır. Taşfiliz (2014) ve Yaman'ın (2018) çalışmaları buna birer örnektir. Fakat ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri ile duygu ifade etme becerisi üzerinde araştırmalar sınırlı kalmıştır. Bu sebeple ebeveyn tutumları ve mizaç

özelliklerinin okul öncesi grubunda olan çocuklarda duygu ifade etme becerisi ile ilişkisine dair yapılan bu araştırma güncel alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yukarıda bahsi geçen bulgulardan yola çıkarak araştırma soruları ve hipotezleri şu şekilde oluşturulmuştur:

Araştırma Sorusu 1. Ebeveyn tutumları okul öncesi çocuklarda duygu ifade etme beceresi ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki var mıdır?

H.1. Demokratik tutuma sahip olma çocukların olumlu ve olumsuz duygu ifadeleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

H.2. Otoriter tutuma sahip olma çocukların olumsuz duygu ifadeleri ile pozitif yönde ilişkilidir.

H.3. Aşırı koruyucu tutuma sahip olma çocukların olumlu duygu ifadeleri ile negatif yönde ilişkilidir.

Ayrıca, İzin verici tutuma sahip olma çocukların duygu ifadeleri ile nasıl ilişkili olduğu keşifsel olarak incelenecektir.

Araştırma Sorusu 2. Okul öncesi çocukların mizaç özelliklerini duygu ifade etme becerileri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki var mıdır?

H.4. Tepkisellik mizaç özelliğine sahip çocukların olumsuz duygu ifadeleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H.5. Algısal hassasiyet mizaç özelliğine sahip olma ile olumlu ve olumsuz duygu ifadeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Ayrıca, kendini denetleme ile düşen tepki ve yatıştırılabilirlik mizaç özelliğine sahip olma ile duygu ifadeleri ile nasıl ilişkili olduğu keşifsel olarak incelenecektir.

Araştırma Sorusu 3. Okul öncesi çocuklarda mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları birlikte ele alındığında istatistiksel olarak anlamlı ilişki var mıdır?

Chaplin ve Aldao (2013), yaptıkları araştırmada çocukların duygu ifade etme becerilerinde cinsiyet farklarının anlamlı olduğu tespit edilmiştir Ayrıca Kale Karaarslan (2012) da

annenin eğitim seviyesi yükseldikçe duygu ifade puanında anlamlı fark olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple yukarıda belirtilen hipotezler çocuğun yaşı, cinsiyeti, ailenin sosyo-ekonomik durumu gibi bazı demografik özellikler kontrol edilerek tekrar edilecektir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama araçları, örneklem ve istatistiksel yöntemler ile ilgili bilgiler sunulacaktır.

2.1 KATILIMCILAR

Bu araştırma kapsamında İstanbul'un farklı bölgelerinden anaokuluna devam eden ve etmeyen çocuklara sahip 250 ebeveyn katılımcıya ulaşılmıştır. Bunlardan sadece bir tanesi koruyucu aile olması sebebiyle analizlere dahil edilmemiştir. Analizler geriye kalan 249 katılımcının verileri ile yürütülmüştür. Ebeveyn tutumlarını ölçmek üzere Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), çocukların mizacını ölçmek üzere Çocuk Davranış Ölçeği ve Çocukların duygu ifade etme becerilerini ölçümlemek üzere araştırmacının hazırladığı Çocuk Duygu İfade Etme Ölçeği uygulanmıştır.

Tablo 2.1'de katılımcılara ait sosyo-demografik bilgiler gösterilmektedir. Araştırma konusu olan çocukların yaşları 36-72 ay arasındadır. Yaş ortalamaları 53 ay olarak tespit edilmiştir. Çocukların %31,6'sı 36-47 ay arasında, %32,4'ü 48-59 ay arasında, %36'sı ise 60-72 ay arasındadır. Katılımcıların özelliklerinin dağılımı değerlendirildiğinde; %31,6'sının 31-35 yaş aralığında, %58'inin lisans mezunu olduğu, %53,2'sinin eşinin de lisans mezunu olduğu, %52,8'inin kız çocuğu olduğu, Ebeveynlerin çocuklarının %69'unun anaokuluna devam ettiği, %82'sinin öz annesi olduğu, %97,2'sinin evli ve anne baba birlikte yaşadığı, %53,6'sının hiç kardeşi olmadığı, %72,4'ünün çalıştığı, %55,2'sinin 20.501TL ve üzeri aylık gelirinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırma verileri Aralık 2022-Mayıs 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 35,00 olarak bulunmuştur.

Tablo 2.1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı.

Sosyo-Demografik Veriler		Sıklık (n)	Yüzde (%)
Yaş	30 yaş altı	66	26,4
	31-35 yaş	79	31,6
	36-40 yaş	63	25,2
	41 yaş üzeri	41	16,8
	Ortalama		35,00

Tablo 2.1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı (Devam).

Eğitim Durumu	Lise ve altı	39	15,6
	Ön Lisans	33	13,2
	Lisans	144	58,0
	Lisansüstü	33	13,2
Eğitim Durumu (Eş)	Lise ve altı	58	23,2
	Ön Lisans	29	11,6
	Lisans	132	53,2
	Lisansüstü	30	12,0
Çocuğun Cinsiyeti	Erkek	117	47,2
	Kız	132	52,8
Çocuğun Yaşı	36-47 ay	79	31,6
	48-59 ay	80	32,4
	60-72 ay	90	36,0
	Ortalama		53,00
Çocuk ile İlişkisi	Öz anne	205	82,0
	Öz baba	44	17,6
	Babasını kaybetti 1 yıl önce benimle yaşıyor yani öz annesi	1	,4
Aile Durumu	Boşanmış ve çocuk anne ile yaşıyor	5	2,0
	Evli ve anne baba ayrı yaşıyor	1	,4
	Evli ve anne-baba birlikte	243	97,2
Anaokuluna Devam Durumu	Evet	171	69,0
	Hayır	78	31,0
Kardeş Sayısı	Hiç	133	53,6
	1	91	36,4
	2	19	7,6
	3+	6	2,4
Çalışma Durumu	Evet	181	72,4
	Hayır	69	27,6
Aylık Gelir	0 - 8.500 TL aralığında	10	4,0
	8.501- 11.500 TL aralığında	9	3,6
	11.501- 14.500 TL aralığında	16	6,4
	14.501- 17.500 TL aralığında	34	13,6
	17.501 TL- 20.500 TL aralığında	43	17,2
	20.501 TL ve üzeri	138	55,2
	Toplam	249	100,0

2.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1 Sosyodemografik Bilgi Veri Formu

Bu form, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, ebeveynlerin medeni durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, ebeveynin yaşı, çocuğun anaokuluna gitme durumu, çocuğun varsa kardeş sayısı, ebeveynlerin çalışma durumları ve hane içi aylık gelir düzeyleri gibi bilgilere dair sorular cevaplandırılmıştır. Bu form 12 sorudan oluşmaktadır.

2.2.2 Ebeveyn Tutum Ölçeği (Ebeveyn Tutum Ölçeği, ETÖ; Demir, 2007)

Bu çalışmada Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) 3-5 yaş aralığındaki okul öncesi çocukların ebeveyn tutumlarını öğrenmek üzere kullanılmıştır. Bu ölçek, Şendil ve Demir (2008) tarafından oluşturulmuş olup 2-6 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Çocukların ebeveynlerine uygulanan ölçek, 46 maddeden ve 4 alt boyuttan (izin verici, otoriter, demokratik, aşırı koruyucu) oluşmaktadır. Anket 5'li Likert ölçeği (1= hiçbir zaman böyle değildir, 5 = her zaman böyledir) kullanılarak cevaplandırılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayıları alt boyutlar olan “Otoriter Tutum” için .76, “Demokratik Tutum” için .84, “İzin Verici Tutum” için .74, “Aşırı Koruyucu Tutum” için ise .75 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışma için ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .73 olarak bulunmuştur.

2.2.3 Çocuk Davranış Anketi (Children's Behavior Questionnaire, CBQ; Rothbart vd., 2001)

Bu anket çocukların mizaç özelliklerini ölçmek için tasarlanmıştır. Bu çalışmada anketin Taşfiliz (2014) tarafından hazırlanan Türkçe uyarlaması kullanılmıştır. Ölçekte dört alt boyut ve 51 madde bulunmaktadır. Tepkisellik alt boyutunda 13 madde vardır. Alt boyutun güvenilirlik değeri ilk halinde .76 olarak saptanmıştır. Yatıştırılabilirlik alt boyutunda 13 madde bulunmaktadır. Bu alt boyutun güvenilirlik değeri .80 olarak bulunmuştur. Kendini denetleme alt boyutunda 13 madde vardır. Güvenilirlik değeri ise orijinal halinde .74 olarak tespit edilmiştir. Algısal hassasiyet alt boyutunda ise yine 13 madde bulunmaktadır.

Bu alt boyutun güvenilirlik değeri ise orijinal versiyonunda .77 olarak tespit edilmiştir (Rothbart vd., 2001). Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık değeri .71 olarak tespit edilmiştir.

2.2.4 Çocuklarda Duygu İfadesi Ölçeği

Bu ölçek, araştırma kapsamında araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Ölçekte okul öncesi çocukların duygu ifade etme becerilerinin ölçülmesi hedeflenmektedir. Ölçek soruları hazırlanırken çocukların duygu ifade etme becerilerini değerlendirmek için duygusal ifadeler için hem sözel hem de sözel olmayan (yüz ifadesi, beden duruşu, ses tonu) ipuçlarının kapsanması hedeflenmiş ve her bir duygu sözel ve sözel olmayan ifadeleri içeren dört madde ile değerlendirilmiştir. Ölçek hem olumlu hem olumsuz duygu ifadelerini içermektedir. Ölçeğin duygu alt boyutlarını belirlemede Mirabile (2008) geliştirilen ve Ersan (2017) tarafından Türkçeleştirilen Çocuk Duygu İfade Etme Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Bu ölçeğin soruları mizaç özellikleri ölçümüne benzerlik gösterdiğinden duygu ifadesine odaklanması amaçlanan yeni ölçüm aracı araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca bahsi geçen ölçekte mutlu, öfkeli, üzgün ve korkmuş olmak üzere dört boyut bulunmaktadır. Araştırmada hem olumlu hem olumsuz duyguların kapsamlı biçimde incelenmesi hedeflendiğinden Harmon-Jones, Bastian ve Harmon-Jones (2016) tarafından geliştirilen Ayırık Duygular Ölçeği ve Eğilimsel Pozitif Duygu Ölçekleri (Shiota, Keltner ve John, 2006) içerisinde yer alan alt boyutlardan eşit sayıda olumlu ve olumsuz duygu seçilmiştir. Hazırlanan ölçek, mutlu, hevesli, eğlenmiş, rahat, üzgün, öfkeli, korkmuş ve kaygılı duygu ifadeleri olmak üzere 8 alt boyuttan oluşmaktadır. Söz konusu 8 alt boyutta toplam 32 madde bulunmaktadır. Anket ebeveynler tarafından 5'li Likert ölçeği (1 = hiç doğru değil, 5 = çok doğru) kullanılarak cevaplandırılmıştır. Hazırlanan ölçeğin iç tutarlılık değeri .96 olarak tespit edilmiştir.

2.3 UYGULAMA VE VERİ ANALİZİ

Veri toplamaya başlamadan önce Altınbaş Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan gerekli etik onay alınmıştır. Anketler çevrimiçi bir program aracılığıyla hazırlanmıştır. Çalışmada okul öncesi çocukların ailelerine anket linkleri okullar yoluyla ve sosyal medya platformları ile gönderilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle, katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili betimsel analizler yapılmıştır. Ebeveyn tutumları ve mizaç değişkenlerinin duygu ifade etme becerisi ile olan ilişkisi Çoklu Regresyon Analizleri ile tespit edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılardan toplanan verilerin analizleri bulunmaktadır. Öncelikle kullanılan ölçeklerin değerlendirildiği betimleyici analizler ve ölçekler ile demografik veriler için korelasyon analizleri sunulacaktır. Daha sonrasında ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri ile duygu ifadeleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan Çoklu Regresyon Analizine yer verilecektir

3.1 BETİMSEL VE KORELASYONEL ANALİZLER

Anketlerin alt boyutlarının ortalama puanları Tablo 3.1’de verilmiştir. Ortama puanlara göre örnekleme en yüksek ebeveyn tutumunun demokratik tutum, en düşük ise otoriter tutum puanının olduğu tespit edilmiştir. Çocuk davranışı anketinde ise en yüksek çocuk davranışının algısal hassasiyet boyutu, en düşük çocuk davranışı tepkisellik olarak belirlenmiştir. Son olarak, çocuk duygu ifade etme ölçeği incelendiğinde, en yüksek ifade edilen duygunun rahatlık, en düşük duygunun ise mutluluk olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.1: Ebeveyn Tutumları Ölçeği (4 alt boyut), Çocuk Davranış Anketi (4 alt boyut), Çocuk Duygu İfade Etme Ölçeklerinin (8 alt boyut) Ortalama Puanı.

	Min.	Max.	Ort. (Sum)	Ort. (Mean)	SS
Demokratik	43	85	73,42	4,31	7,231
Otoriter	11	38	19,18	1,74	4,405
Aşırı Korumacı	13	45	29,69	3,30	5,787
İzin Verici	10	39	20,80	2,31	4,918
Tepkisellik	15	54	37,88	2,91	6,164
Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	28	63	45,82	3,52	5,221
Kendini Denetleme	21	57	42,35	3,25	5,629
Algısal Hassasiyet	32	59	46,47	3,87	5,786
Hevesli	9	20	18,03	3,60	2,178
Eğlenmiş	8	20	17,97	3,59	2,387
Rahat	8	20	18,31	3,66	2,195
Mutlu	9	20	16,79	3,35	2,934
Öfkeli	10	20	17,90	3,58	2,340
Korku	10	20	17,56	3,51	2,511
Kaygı	9	20	17,69	3,54	2,548
Üzgün	10	20	17,71	3,54	2,445

Demografik bulgulara bakıldığında çocukların anaokuluna devam etme durumu ve duygu ifade etme skorları arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere T-Testi Analizi yapılmıştır. Analiz

sonuçları Tablo 3.2’de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde çocukların duygu ifade etme skorları anaokuluna devam edip etmeme durumlarına göre anlamlı bir fark göstermektedir ($t(249)= 2.280$; $p < .05$). Anaokuluna devam eden çocukların duygu ifade etme skorları (Ort.= 143.96), devam etmeyen çocukların duygu ifade skorlarından (Ort.= 137.73) daha yüksektir.

Tablo 3.2: Çocukların Anaokuluna Devam Etme Durumu ve Duygu İfade Etme Skoru Arasındaki İlişki.

Değişkenler	Gruplar	n	Ort.	SS	t testi		
					t	df	p
Toplam	Evet	171	143.96	15.11	2.820	249	.005
Duygu Skoru	Hayır	79	137.73	18.47			

Çocukların yaş grupları ve duygu ifade etme skorları arasındaki ilişkiyi tespit etmek adına Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde Edilen bulgular Tablo 3.3’te gösterilmiştir. Çocukların yaş grupları ile duygu ifade etme skorları arasında zayıf düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Fakat bulunan ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($r = .102$, $p < .05$). Yani çocukların yaşları ilerledikçe duygu ifade etme becerilerinin de arttığına dair anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 3.3: Çocukların Yaş Grupları ve Duygu İfade Etme Skoru Arasındaki İlişki.

		Toplam Duygu ifadesi skoru
Çocukların Yaşları	Pearson r	,120
	p	,058
	N	250

Diğer demografik değişkenler olan cinsiyet, ebeveynlerin eğitim durumu, kardeş sayısı, ebeveynlerin çalışma durumu, yaşı, medeni durumları ve aylık gelirleri ile ilgili anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

3.2 EBEVEYN TUTUMLARI, MİZAÇ VE DUYGU İFADE ETME BECERİSİ İLE KORELASYON ANALİZİ

Ebeveyn tutumları, mizaç özellikleri ve duygu ifade etme skorları arasındaki ilişkiyi tespit etmek adına Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3.4'te gösterilmiştir. Demokratik tutum ile duygu ifade etme skoru arasında pozitif ($r = .450$) ve anlamlı ($p < .05$) bir ilişki bulunmaktadır. Yani demokratik tutum ve duygu ifade etme becerisi anlamlı olarak birlikte artmaktadır. Demokratik tutum ve otoriter tutum arasında negatif ($r = -.337$) ve anlamlı ($p < .05$) ilişki tespit edilmiştir. Demokratik tutum arttığında, otoriter tutum anlamlı şekilde azalmaktadır. Demokratik tutumun mizaç özellikleriyle ilişkisine bakıldığında ise düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ($r = .309$), kendini denetleme ($r = .292$) ve algısal hassasiyet ($r = .350$) arasında pozitif ve anlamlı ($p < .05$) ilişki saptanmıştır. Demokratik tutum arttığında düşen tepki ve yatıştırılabilirlik, kendini denetleme ve algısal hassasiyet mizaç özellikleri anlamlı şekilde artmaktadır.

Otoriter tutum ile duygu ifade etme skoru arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak otoriter tutum ile tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif ($r = .384$), düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ($r = -.235$) kendini denetleme ($r = -.231$) mizaç özellikleri ile negatif ve anlamlı ($p < .05$) ilişki görülmüştür. Yani otoriter tutum ve tepkisellik mizaç özelliği birlikte anlamlı şekilde artmaktadır. Fakat Otoriter tutum arttığında düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ve kendini denetleme mizaç özellikleri anlamlı olarak azalmaktadır.

Aşırı koruyucu tutum ile duygu ifade etme skoru arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bunun yanında aşırı koruyucu tutum ile düşen tepki ve yatıştırılabilirlik arasında negatif ($r = .151$) ve anlamlı ($p < .05$) ilişki bulunmuştur. Aşırı koruyucu tutum arttıkça düşen tepki ve yatıştırılabilirlik anlamlı şekilde azalmaktadır. İzin verici tutum ile duygu ifade etme skoru arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tepkisellik mizaç özelliği ve duygu ifade etme ilişki arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Fakat tepkisellik mizaç özelliği ile düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ($r = .449$) ve kendini denetleme ($r = -.481$) arasında negatif ve anlamlı ($p < .05$) ilişki görülmüştür. Tepkisellik mizaç özelliği artarken düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ve kendini denetleme anlamlı şekilde azalmaktadır.

Düşen tepki ve yatıştırılabilirlik alt boyutu ile duygu ifade etme skoru arasında pozitif ($r = .239$) ve anlamlı ($p < .05$) ilişki vardır. Bunun yanında kendini denetleme ($r = .494$) ve algısal hassasiyet ($r = .204$) arasında anlamlı ($p < .05$) ilişki bulunmuştur. Yani düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ve duygu ifade etme becerisi anlamlı şekilde birlikte arttığı gibi kendini denetleme ve algısal hassasiyet mizaç özellikleri de artmaktadır.

Tablo 3.4: Ebeveyn Tutumları, Mizaç Özellikleri ve Duygu İfade Etme Skoru Arasındaki İlişki.

		Aşırı İzin					Düşen Tepki ve Kendini Yatıştırılabilirlik		Algısal Hassasiyet	Toplam Duygu İfadesi
		Demokratik	Otoriter	Koruyucu	Verici	Tepkisellik	abilirlik	me	yet	Skoru
Demokratik	Pearson r	1	-,337	,081	-,006	-,070	,309	,292	,304	,450
	<i>p</i>		,000	,202	,927	,272	,000	,000	,000	,000
	<i>N</i>	249	249	249	249	249	249	249	249	249
Otoriter	Pearson r		1	-,099	,119	,384	-,235	-,251	-,089	-,095
	<i>p</i>			,117	,061	,000	,000	,000	,163	,133
	<i>N</i>			249	249	249	249	249	249	249
Aşırı	Pearson r			1	,047	,081	-,151	-,124	-,085	-,019
Koruyucu	<i>p</i>				,462	,203	,017	,051	,179	,765
	<i>N</i>				249	249	249	249	249	249
İzin Verici	Pearson r				1	-,030	-,098	-,011	-,009	,009
	<i>p</i>					,632	,122	,864	,891	,882
	<i>N</i>					249	249	249	249	249
Tepkisellik	Pearson r					1	-,449	-,481	,046	-,023
	<i>p</i>						,000	,000	,469	,720
	<i>N</i>						249	249	249	249
Düşen	Pearson r						1	,494	,204	,239
Tepki ve	<i>p</i>							,000	,001	,000
Yatıştırılabilirlik	<i>N</i>							249	249	249
Kendini	Pearson r							1	,362	,266
Denetleme	<i>p</i>								,000	,000
	<i>N</i>								249	249
Algısal	Pearson r								1	,453
Hassasiyet	<i>p</i>									,000
	<i>N</i>									249

3.3 EBEVEYN TUTUMLARININ DUYGU İFADELERİ İLE İLİŞKİSİ

Ebeveyn tutumlarının olumlu duygu ifadeleri ile ilişkisini değerlendirmek adına Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3.5.'te yer almaktadır. Ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutlarının, çocuk duygu ifade etme ölçeği alt boyutları üzerindeki ilişki değerlendirildiğinde; demokratik tutum, hevesli ($B = .124, p < .05$), eğlenmiş ($B = .147, p < .05$), rahat ($B = .128, p < .05$) ve mutlu ($B = .170, p < .05$) duygularını ifade etmekte anlamlı düzeyde ilişkilidir. Fakat diğer tutumlar ile olumlu duygu ifadeleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3.5: Ebeveyn Tutumları ve Olumlu Duygu İfadeleri.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	R ²	P (Model)
Hevesli	Demokratik	,124	6,574	,000	10,855	,137	,000
	Otoriter	,059	1,898	,059			
	Aşırı Koruyucu	-,005	-,203	,839			
	İzin Verici	,002	,084	,934			
Eğlenmiş	Demokratik	,147	7,194	,000	13,187	,177	,000
	Otoriter	,064	1,895	,059			
	Aşırı Koruyucu	-,029	-1,193	,234			
	İzin Verici	,004	,134	,894			
Rahat	Demokratik	,128	6,762	,000	11,951	,163	,000
	Otoriter	,029	,942	,347			
	Aşırı Koruyucu	-,008	-,370	,712			
	İzin Verici	-,010	-,371	,711			
Mutlu	Demokratik	,170	6,724	,000	12,378	,168	,000
	Otoriter	,021	,512	,609			
	Aşırı Koruyucu	-,032	-1,070	,286			
	İzin Verici	,028	,793	,428			

Ebeveyn tutumları ve olumsuz duygu ifadeleri arasındaki ilişki ise Tablo 3.6.'da gösterilmiştir. Ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutlarının, çocuk duygu ifade etme ölçeği alt boyutları üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde; demokratik tutum, öfkeli ($B = .103, p < .05$) korkulu ($B = .132, p < .05$) kaygılı ($B = .143, p < .05$) ve üzgün ($B = .134, p < .05$) olmayı etkilememektedir. Fakat diğer tutumlar ile olumsuz duygu ifadeleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3.6: Ebeveyn Tutumları ve Olumsuz Duygu İfadeleri.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	R ²	P (Model)
Öfkeli	Demokratik	,103	4,925	,000	6,990	,102	,000
	Otoriter	-,004	-,126	,900			
	Aşırı Koruyucu	-,003	-,111	,912			
	İzin Verici	-,005	-,175	,862			
Korkmuş	Demokratik	,132	5,973	,000	9,176	,130	,000
	Otoriter	,039	1,073	,284			
	Aşırı Koruyucu	-,016	-,603	,547			
	İzin Verici	,001	,047	,962			
Kaygılı	Demokratik	,143	6,498	,000	11,579	,159	,000
	Otoriter	,028	,780	,436			
	Aşırı Koruyucu	-,044	-1,699	,091			
	İzin Verici	-,017	-,571	,569			
Üzgün	Demokratik	,134	6,365	,000	12,378	,168	,000
	Otoriter	-,016	-,446	,656			
	Aşırı Koruyucu	-,011	-,430	,668			
	İzin Verici	,024	,817	,415			

3.4 ÇOCUK DAVRANIŞ ANKETİ İLE DUYGU İFADE ETME İLİŞKİSİ

Çocuk Davranış Anketi ile olumlu duygu ifadeleri arasındaki ilişki Çoklu Regresyon analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.7.'de yer almaktadır. Çocuk davranışı listesi alt boyutlarının, olumlu duygu ifadeleri ile ilişkisi değerlendirildiğinde; algısal hassasiyet boyutları, hevesli ($B = .141, p < .05$) eğlenmiş ($B = .152, p < .05$) rahat ($B = .130, p < .05$) ve mutlu ($B = .133, p < .05$) duyguları ile ilişkili bulunmuştur. Düşen tepki ve yatıştırılabilirlik boyutu ise hevesli ($B = .069, p < .05$), eğlenmiş ($B = .079, p < .05$) ve rahat ($B = .071, p < .05$) olma anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Fakat diğer alt boyutlar ile olumlu duygu ifadeleri arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Tablo 3.7: Çocuk Davranış Anketi Alt Boyutları ve Olumlu Duygu İfadeleri.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	R ²	P (Model)
Hevesli	Tepkisellik	,040	1,641	,102	18,839	,235	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,069	2,471	,014			
	Kendini Denetleme	,039	1,387	,167			
	Algısal Hassasiyet	,141	6,028	,000			
Eğlenmiş	Tepkisellik	,023	,860	,391	16,276	,210	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,073	2,337	,020			
	Kendini Denetleme	,028	,911	,363			
	Algısal Hassasiyet	,152	5,817	,000			
Rahat	Tepkisellik	,020	,783	,434	14,512	,192	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,071	2,461	,015			
	Kendini Denetleme	,024	,841	,401			
	Algısal Hassasiyet	,130	5,342	,000			
Mutlu	Tepkisellik	,038	1,092	,276	8,902	,127	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,069	1,703	,090			
	Kendini Denetleme	,078	1,925	,055			
	Algısal Hassasiyet	,113	3,356	,001			

Çocuk Davranış anketi ve olumsuz duygu ifadeleri arasındaki ilişki ise Tablo 3.8.'de gösterilmiştir. Çocuk Davranış Listesi alt boyutlarının, olumsuz duygu ifadeleri ile ilişkisi değerlendirildiğinde; algısal hassasiyet boyutu, öfke ($B = .146, p < .05$) korku ($B = .141, p < .05$), kaygı ($B = .155, p < .05$) ve üzgün ($B = .132, p < .05$) olma ile, düşen tepki ve yatıştırılabilirlik boyutu ise kaygı ($B = .031, p < .05$) duygusu ile anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Ancak diğer alt boyutlar ile olumsuz duygular arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Tablo 3.8: Çocuk Davranış Listesi Alt Boyutları ve Olumsuz Duygu İfadeleri.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	R ²	P (Model)
Öfkeli	Tepkisellik	,011	,386	,700	11,712	,161	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,005	,155	,877			
	Kendini Denetleme	,035	1,109	,268			
	Algısal Hassasiyet	,146	5,538	,000			
Korkmuş	Tepkisellik	,044	1,463	,145	9,361	,133	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,031	,894	,372			
	Kendini Denetleme	,013	,381	,703			
	Algısal Hassasiyet	,141	4,893	,000			
Kaygılı	Tepkisellik	,013	,445	,657	13,736	,183	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,093	2,760	,006			
	Kendini Denetleme	-,002	-,072	,943			
	Algısal Hassasiyet	,155	5,489	,000			
Üzgün	Tepkisellik	-,014	-,480	,632	11,933	,163	,000
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,059	1,787	,075			
	Kendini Denetleme	,029	,884	,377			
	Algısal Hassasiyet	,132	4,803	,000			

3.5 MIZAÇ ÖZELLİKLERİ, EBEVEYN TUTUMLARI VE DUYGU İFADE ETME BECERİSİ İLE HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ

Hiyerarşik regresyon analizinin sonuçları Tablo 3.9.'da gösterilmiştir. Analize sırasıyla anlamlı sonuçlanan değişkenler konulmuştur. Hiyerarşik regresyon analizinin ilk adımında anaokuluna devam etme durumu ile duygu ifade etme becerileri arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($B = -6,236$, $p < .05$). İkinci adımda mizaç özellikleri analize dahil edildiğinde anaokuluna devam etme durumu değişkeninin anlamlılığı ortadan kalkmıştır. Bunun yanında ikinci adımda algısal hassasiyet ile duygu ifade becerileri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($B = 1,158$, $p < .05$). Fakat düşen tepki ve yatıştırılabilirlik değişkeni anlamlı sonuçlanmamıştır. Üçüncü adımda ise ebeveyn tutumlarından duygu ifade etme ile arasındaki ilişkisi anlamlı sonuçlanan demokratik tutum analize dahil edilmiştir. Demokratik tutum ($B = .737$, $p < .05$) ve algısal hassasiyet

($B = .930$, $p < .05$) mizaç özelliği pozitif yönde anlamlı olduğu görülse de düşen tepki ve yatıştırılabilirlik mizaç özelliği bu adımda da anlamlı sonuçlanmamıştır.

Tablo 3.9: Mizaç Özellikleri, Ebeveyn Tutumları ve Duygu İfade Etme Becerisi ile Hiyerarşik Regresyon Analizi.

		B	t	p	F	R²
Adım 1	Anaokuluna Devam Etme Durumu	-6,236	-2,814	,005	7,918	,031
Adım 2	Anaokuluna Devam Etme Durumu	-3,130	-1,554	,122		
	Algısal Hassasiyet	1,158	7,026	,000	25,090	,235
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,466	2,584	,010		
Adım 3	Anaokuluna Devam Etme Durumu	-2,895	-1,524	,129		
	Algısal Hassasiyet	,930	5,794	,000	29,096	,323
	Düşen Tepki ve Yatıştırılabilirlik	,205	1,161	,247		
	Demokratik	,737	5,629	,000		

Bağımlı Değişken: Duygu ifade etme skoru

4. TARTIŞMA

Üç ve altı yaş arası olan okul öncesi dönem çocukların tüm gelişim alanları için oldukça kritik önem taşıyan bir dönemdir. Bu yaş aralığında çocukların bakım veren ebeveynlerine bağımlı hali azalarak özerkliğe doğru ilerlerler ve yaşamlarının bağlamları okul ya da başka kurumlar ile artar (Sanson vd, 1994). Kişinin doğumundan itibaren gelişimini ve kişiliğini önce ebeveynleri sonra çevresi çerçevelemektedir (Kaya, 1997). Çocukların ebeveynleriyle kurdukları ilk ilişkiler ve temaslar aynı zamanda çocuğun ilk sosyal deneyimleridir. Bu sebeple maruz kaldığı ilk tutumlar, davranış ve ilişkiler yaşam örüntülerini şekillendirip tüm gelişim alanlarına etki etmektedir (Örgün, 2000) Bunun yanında çocuklar arasındaki mizaç farkları da en çok merak konusu olan alanlardan bir tanesidir (Aytar, 2014). Duygusal ve sosyal gelişimi en çok etkileyen kavramlardan birisinin de mizaç farklılıkları olduğu bilinmektedir (Buğan vd., 2022). Çocukların mizaçları arasındaki farklılıklar sosyo-duygusal gelişim alanıyla ilgili sorunları hafifletebilmekte ya da arttırabilmektedir (Moran, Lengua ve Zalenski, 2013). Alan yazın incelendiğinde ebeveyn tutumlarının ve çocukların mizaç özelliklerinin duygusal ve sosyal gelişimine etkisi üzerine çalışmalar yapılsa da duygusal gelişimin önemli bir parçası olan duygu ifade etme becerisiyle ilgili yapılmış olan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu nedenle bu araştırmada ebeveyn tutumları ve mizaç özellikleri ile duygu ifade etme değişkeni ele alınmıştır. Bu anlamda yapılan araştırma alanyazın için faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.1 EBEVEYN TUTUMLARI VE ÇOCUKLARDA DUYGU İFADE ETME İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebeveyn tutumları ile ilgili kurulan hipotezler incelendiğinde ilk hipotez olan demokratik tutuma sahip olma ile çocukların olumlu ve olumsuz duyguları ifade etme becerisi arasında pozitif ilişki olduğu hipotezi yapılan regresyon analizi sonucunda anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca korelasyon analizi sonucunda da demokratik tutum ve duygu ifadesi anlamlı şekilde birlikte artmakta olduğu görülmüştür. Demokratik tutuma sahip aile ortamında hoşgörüyeye dayanan açık bir iletişim vardır. Bu tutum ile yetişen çocuklar aile içinde benlikleri ile kabul görüp, onaylanarak büyürler (Günalp, 2007). Araştırma bulgularının sonucunda ise demokratik tutum ile yetişen çocukların olumlu ya da olumsuz tüm duyguları rahat bir şekilde ifade edebildikleri düşünülmektedir. Bu sebeple kurulan hipotez, literatür bulguları ile uyumlu bulunmuştur. Otoriter tutumda ise aile içinde

koyulan kurallara kendi fikri alınmaksızın sert bir şekilde uyum göstermesi beklenir (Baumrind, 1966). Otoriter tutum ile yetişen çocukların düşüncelerinin önemsenmemesi, aile içinde fikirlerinin alınmaması sebebi ile olumsuz duyguları daha fazla gösterebilecekleri düşünülmesi sebebiyle “Otoriter tutuma sahip olma ile olumsuz duygu ifadeleri etme becerileri arasında pozitif ilişki vardır” hipotezi kurulmuştur. Ancak “Otoriter tutuma sahip olma ile olumsuz duygu ifadeleri etme becerileri arasında pozitif ilişki vardır” hipotezinin yapılan regresyon analizi sonucunda anlamlı olmadığı saptanmıştır. Korelasyon analizine bakıldığında ise iki değişken arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür. Otoriterliğin olduğu yerde duyguların daha çok bastırıldığı ve daha az gösterildiği düşünülmektedir. Yapılan bu çalışmada çocukların duygu ifadeleri hakkındaki veriler ebeveynlerin cevaplarından toplanması sebebiyle bu hipotezin anlamsız sonuçlandığı düşünülmektedir.

Aşırı koruyucu tutuma sahip aileler çocukları üzerinde korumak amacıyla oldukça kontrollü davranışları nedeniyle tepkisel ve kaygılı davranışlar gösterebilmektedirler. (Pekşen Akça, 2012). Alanyazın bulgularında aşırı koruyucu tutum arttıkça olumlu duygu ifadelerinin azaldığı görülmüştür. Bu görüşten yola çıkarak koruyucu tutum arttıkça olumlu duyguları daha az gösterecekleri düşünülerek bu ebeveynlik tutumuna sahip olma ile çocukların olumlu duygu ifade etme becerileri arasında negatif yönlü ilişki olacağı hipotezi geliştirilmiştir. Fakat analiz sonuçları bu hipotezin de anlamlı olmadığını göstermiştir. Alanyazın bulgularında da bahsedildiği gibi bu tutuma maruz kalan çocukların daha çekingen, tedirgin ve bakım verenlerine bağımlı olabileceği sebebiyle duygularını ifade etme konusunda geri planda kalması beklenebilir. Kurulan hipotezin bu yüzden anlamlı bulunamadığı düşünülmektedir.

Ebeveyn tutumlarının sonuncusu olan izin verici tutum ile duygu ifade etme arasındaki ilişki keşifsel olarak incelenmiştir. Yapılan incelemeyle izin verici tutuma sahip olma ile olumlu ya da olumsuz duygular arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Nedenlerine bakılacak olursa bu tutum ile yetiştirilen çocukların talepleri aileleri tarafından sorgulanmaksızın ve sınırlama olmadan kabul edilir ve aynı zamanda olumsuz davranışları dahi hoşgörü ile karşılanır (Çetinkaya, 2016). Sınırlama olmadan taleplerinin kabul ediliyor olması mutluluk, üzüntü, heves gibi duyguları göstermesine gerek kalmamasına ve tepkisizleşmelerine neden oluyor olabilir.

4. 2 ÇOCUKLARDA MİZAÇ VE DUYGU İFADE ETME İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mizaç ile ilgili kurulan hipotezlere bakıldığında tepkisel mizaç özelliği, çocukların herhangi bir duruma öfke, üzüntü gibi duygular ile hızlı ve büyük tepkiler vermesidir (Buğan vd., 2022). Bu sebeple yapılan analiz sonucunda tepkisel mizaç özelliğine yatkınlığı olan çocukların olumsuz duygular ile pozitif ilişki içinde olacağı düşünülmüştür. Fakat bu hipotez anlamlı sonuç vermemiştir. Bu sonuca göre tepkisellik mizaç özelliğine sahip çocuklar şiddetli tepkiler verse de duygu ifade becerilerini etkileyecek düzeyde ilişkili olmadığı görülmüştür.

Algısal hassasiyet alt boyutu, kişinin duyu organlarına dayalı uyarıcılara olan duyarlılık seviyesi ile ilgilidir. Fazla algısal hassasiyeti olan çocukların uyarıcılara olan ihtiyacı daha azdır ve keşif gereksinimlerinin daha fazla olduğu düşünülmektedir (Sarı, 2018). Algısal hassasiyet yüksek olan çocuklar uyarılara karşı hassas olmaları sebebiyle olumlu ya da olumsuz duygularını daha fazla ifade edecekleri düşünülmüştür. Literatür bulgularına dayanarak algısal hassasiyete sahip olan çocukların olumlu ve olumsuz duyguları ifade etme ile pozitif ilişki içinde olabileceği hipotezi kurulmuştur. Araştırmada kurulan bu hipotez bulgular ile uyumlu olup algısal hassasiyet arttıkça duygu ifade etme becerilerinin de korelasyonel olarak arttığı ve regresyon analizi sonucunda algısal hassasiyet mizaç özelliğine sahip olan çocuklar ile olumlu ve olumsuz duygu ifadeleri arasında pozitif ilişki olduğunu anlamlı bulunmuştur.

Son olarak, düşen tepki ve yatıştırılabilirlik ve kendini denetleme mizaç özellikleriyle duygu ifade etme ilişkisi keşifsel olarak incelemeye alınmıştır. Çocukların heyecan vb. gibi duygularda düşen tepki ve yatıştırılabilirlik seviyesi ile ilgilidir. Araştırma bulguları yatıştırılabilir mizaç özellikli çocuklar ile hevesli, rahat, eğlenmiş olumlu duyguları ile ilişkisinin pozitif yönde anlamlı olduğunu gösterirken, mutlu duygu ifadesi ile anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bunun yanında olumsuz duygulardan olan kaygı duygu ifadesi ile pozitif olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan korelasyon analizinde ise bu mizaç özelliği ile duygu ifade etme skoru arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Düşen tepki ve yatıştırılabilirlik mizaç özelliklerine sahip çocukların sakinleşmesi daha kolay olduğundan olumlu duyguları göstermeye yatkın olması şaşırtıcı bir sonuç olmamakla birlikte yatıştırılabilir olsalar da kaygı duygusuna hızlı kapıldıklarını

düşündürmektedir. Yaşadıkları olaylarda ebeveynlerinden hızlı dönüşler aldıkları için kolay sakinleşebilecekleri düşünülmektedir. Bunun yanında yapılan araştırmalar ve literatür bulguları kendini denetleme olarak isimlendirilen mizaç özelliğine sahip çocukların sosyal becerileri, uyum ve baş etme becerilerinin daha iyi olduğunu ve bu değişkenler ile pozitif ilişki içinde olduğunu göstermiştir (Buğan vd., 2022; Seçinti, Gürbüz, 2021). Kendini denetleme mizaç özelliği ile ilgili analiz sonuçlarına bakıldığında olumlu ya da olumsuz duygu ifadeleri ile anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuç kendini denetleyebilen çocukların karşılaştığı herhangi bir durum karşısında uyum becerileri iyi olduğu için yine durum baş edebilmek adına duygularını göstermiyor olabileceklerini düşündürmüştür.

Hiyerarşik regresyon analizinin ilk adımında anlamlı çıkan demografik değişken olan anaokuluna devam etme durumu ile duygu ifade etme becerisi ele alınmıştır. Bu adımda anaokuluna devam etme durumu duygu ifade etme becerisi ile pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunmuştur. İkinci adımda kalıtsal etmen olan algısal hassasiyet ve düşen tepki ve yatıştırılabilirlik mizaç özellikleri analize dahil edilmiştir. Bu adımda algısal hassasiyet mizaç özelliği anlamlı sonuçlandığı görülmektedir. Algısal hassasiyet mizaç özelliklerinin analize sonucunda baskın etki yaparak anaokuluna devam etme durumu değişkeni anlamlılığının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Üçüncü adımda ise çevresel etken olarak görülebilecek demokratik tutum analize alınmıştır. Bunun sonucunda düşen tepki ve yatıştırılabilirlik mizaç özelliği yine anlamlı olarak sonuçlanmazken algısal hassasiyetin bu adımda da anlamlı olduğu saptanmıştır. Algısal hassasiyet mizaç özelliği olduğunda ebeveyn tutumlarından bağımsız olarak duygu ifadelerini yordamaya devam ettiği anlaşılmıştır. Bu durum algısal hassasiyet mizaç özelliğinin duygu ifade etme becerisi üzerinde etkisinin fazla olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları birlikte alığında duygu ifade etme becerisini açıklama oranının arttığı görülmüştür. Yapılan bu analiz sonucunda demokratik tutum ve algısal hassasiyet mizaç özelliği birlikte olduğunda duygu ifade etme becerisi üzerinde daha olumlu etkiye sahip olduğunu düşünülmektedir.

4.3 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, kesitsel bir araştırma olduğu için değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulması mümkün değildir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı çocukların duygu ifade etme

becerilerinin anne ya da babalarının cevapları ile sınırlı olmasıdır. Gözlem tekniği ve birden fazla değeriendiricinin yanıtlarının ele alınması çocukların duygu ifade etme becerileri hakkında daha fazla kanıt sağlayabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ve mizaç özelliklerinin duygu ifade etme becerileri ile ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma demokratik tutumun hem olumlu hem de olumsuz duyguların ifade edilmesinde pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer tutumlarda ise duygu ifadeleri ile herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuç demokratik tutumun çocuklarda duygu ifade etme becerilerine olumlu yönde tesirinin olduğunu düşündürmektedir. Aynı zamanda çocuklarıyla açık ve samimi ilişki kuran, sevgisini açıkça gösteren, ihtiyaçlarını fark edip cevap veren, çocuğa sınırlar çizerken baskı kurmadan yapan ebeveynlerin, çocuklarına duygu ifade etme becerilerini kazandırmada önemini vurgulamaktadır. Mizaç özelliklerine bakıldığında ise algısal hassasiyeti yüksek çocukların duygu ifadelerini daha fazla gösterdiği görülmüştür. Bunun yanında kolay yatışan çocukların da özellikle olumlu duyguları ifade etmeye daha yatkın oldukları, olumsuz duygulardan da kaygı duygusunu daha fazla ifade ettikleri saptanmıştır. Bu araştırma İstanbul ve çevre illerdeki ebeveynlerin katılımıyla gerçekleştirilmiş olup, araştırmanın farklı sosyo-kültürlerde yapılmasının farklı sonuçlar verebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda yapılan çalışma 36-72 aylık çocuklar ile sınırlıdır. Diğer yaş gruplarında ebeveyn tutumlarının ve mizaç farklılıklarının uzun süreli etkisini görmek için yapılmasına ihtiyaç vardır. Katılımcıların eğitim seviyelerine bakıldığında çoğunluğun lisans mezunu olduğu görülmektedir. Farklı eğitim seviyelerinde ebeveynler ile yürütülürse farklı sonuçların ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucu demokratik tutumun duygusal gelişime katkısı olduğuna dair literatür bulgularıyla uyumludur. Bu yüzden ailelere yönelik ebeveyn tutumlarının çocuk gelişimine etkisine dair farkındalık çalışmalarının artırılması önerilmektedir. Buna ek olarak, bu araştırma bazı mizaç özelliklerinin duygu ifade etme becerisiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Algısal hassasiyet mizaç özelliğinin tüm duygu ifadeleri ile düşen tepki ve yatıştırabilirlik mizaç özelliğinin ise hevesli, rahat, eğlenmiş ve kaygı duyguları ile pozitif yönde ilişkili olduğu için bu mizaç özelliklerinin duygu ifade etme becerilerine olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Alanyazında duygu ifadesi ve mizaç ile ilgili çalışmalar çok sınırlı olması sebebiyle bu çalışma önem arz etmektedir. Alanyazına katkı sağlayacağı gibi yeni araştırmalar için bir ışık olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma sadece

okul öncesi yaş grubu ile sınırlı olması sebebiyle diğer gelişim grupları üzerinde de çalışılması ya da boylamsal çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir.

REFERANSLAR

- Akbaşı, B. (2016). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60 ay ve üzeri çocukların sosyal uyum becerileri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Aktaş Özkafacı, A. (2012). *Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174.
- Arabacı, N., Özyürek, A., ve Kahraman, Ö. G. (2022). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Mizaç Özellikleri ve Baba-Çocuk İletişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(2), 656-675.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Aytar, A. G. (2014). Anne kişiliği ve çocuğun mizaç özelliği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 237-251.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology*, 4(1p2), 1. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Başal, H. A. (2007). *Gelişim ve psikoloji, "Nasıl mutlu çocuk yetiştirebilirim?* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Başal, H. A., Kahraman, P. B., Derman, M. T., Kahraman, Ö., & Sümer, H. (2014). Otoriter ve Demokratik Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 384-409.
- Buss, A.H. & Plomin, R. (1986). *The eas approach to temperament*. In R. Plomin & J.Dunn (Eds), *The study of temperament changes, continuities and challenges* (pp.67-79).
- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve sanat Yayınları.
- Buğan, B., Çorapçı, F., & Ada, F. E. (2022). Okul Öncesi Dönemde Sosyo-Duygusal Gelişim: Mizaç, Dil Gelişimi ve Duyguları Anlama Becerisinin Yordayıcı Rolünün İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 47(209).

- Cantekin, D., & Akduman, G. G. (2020). Duyguları yönetme becerileri eğitim programının çocukların duyguları yönetme ve bakış açısı alma becerilerine etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 777-798.
- Chaplin, T. M., & Aldao, A. (2013). Gender Differences in Emotion Expression in Children: A Meta-Analytic Review. *Psychological bulletin*, 139(4), 735.
- Chaplin, T. M. (2015). Gender and Emotion Expression: A Developmental Contextual Perspective. *Emotion Review: Journal of the International Society for Research on Emotion*, 7(1), 14-21.
- Çetinkaya, N. (2016). 4-5 yaş arası okul öncesi çocukların sosyal-duygusal uyumu ile anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki (Kars ili örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Cronbach, L. (1951) Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297-334.
- Demir, E. K. (2007). *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Demiriz, S., & Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu eğitim dergisi*, 15(1), 105-122.
- Durmuşoğlu-Saltalı, N. ve Deniz, M. E. (2010). Duygu Eğitimi Programı'nın okul öncesi eğitime devam eden altı yaş çocuklarının duygusal becerilerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(4), 2105-2140.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., ve Reiser, M. (1999). Parental Reactions to Children's Negative Emotions: Longitudinal Relations to Quality of Children's Social Functioning. *Child Development*, 70(2), 513-534.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. *Motivation and emotion*, 10(2), 159-168.
- Ekman, P. (1999). Basic emotions. *Handbook of cognition and emotion*, 98(45-60), 16.
- Erdoğan, N. I., Yoleri, S., ve Tetik, G. (2017). Ebeveyn Tutumlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mizaç Özellikleri ile İlişkinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226-239
- Erol Adaklı, S. (2013). *Otizm Tanısı Almış ve Almamış Kişilerde Duygu İfadelerine İlişkin Çalışma Belleği ve Duygu İfadelerinin Anlamlandırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Ersan, C. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Goleman, D. (2022) *Duygusal zeka neden IQ'dan daha önemlidir?* İstanbul, Varlık yayınları.
- Goldsmith, H.H., Buss, A.H., Plomin, R., Rothbart, M.K., Thomas, A., Chess, Hinde, R.A. & McCall, R.B. (1987). Roundtable: What is temperament? Four approaches. *Child Development*, 58, 505-529. <https://doi.org/10.2307/1130527>
- Gökkaya, A. (2020). *Anne babaların; enneagram bilgisi, ebeveyn tutumları ve affedicilik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Güenalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Harmon-Jones, C., Bastian, B. ve Harmon-Jones, E. (2016). The Discrete Emotions Questionnaire: A New Tool for Measuring State Self-Reported Emotions. *PLoS ONE*, 11(8): e0159915. doi:10.1371/journal.pone.0159915
- Izard, C. E., Huebner, R. R., Risser, D., & Dougherty, L. M. (1980). The young infant's ability to produce discrete emotion expressions. *Developmental Psychology*, 16(2), 132–140. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.16.2.132>
- Izard, C. E. (1994). Innate and universal facial expressions: Evidence from developmental and cross-cultural research. *Psychological Bulletin*, 115(2), 288–299. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.2.288>.
- İkiz, S. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: kültürel psikoloji*. İstanbul. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kahraman, Ö. G., & Gökşen, E. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Duygu Düzenleme Becerileri ile Mizaç Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 2(3), 13-23.
- Kandır, A., ve Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38.
- Karaaslan, Ü. K. (2012). *Okul öncesi eğitimin ve diğer değişkenlerin ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin duyguları tanıma ve ifade etme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kılıç, K. M., & Aytar, F. A. G. (2017). Erken çocuklukta sosyal becerilere sosyal beceri eğitiminin etkisi, sosyal becerilerle mizaç arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 42(191).

- Kuzucu, Y. (2011). Duyguları İfade Etme Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 779-792.
- Lord, R. G., & Kanfer, R. (2002). Emotions and organizational behavior. *Emotions in the workplace: Understanding the structure and role of emotions in organizational behavior*, 5-19.
- Makas, S. (2019). *Yaşam doyumunun duyguları ifade etme, kendini toparlama gücü ve algılanan sosyal destek açısından incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Mirabile, S. P. (2008). The Child Emotion Regulation Questionnaire: Procedures and scoring. Available from the author. University of New Orleans.
- Morsünbül, B. (2021). *Ana babadan algılanan psikolojik kontrolün ve mizacın strese verilen tepkiler üzerindeki etkisi* (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Moran, L. R., Lengua, L. J., & Zalewski, M. (2013). The interaction between negative emotionality and effortful control in early social-emotional development. *Social Development*, 22(2), 340-362.
- Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması*. Yüksek Lisan Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Örgün, S. K. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özdemir Beceren, B., & Zembat, R. (2016). Güçlü Başlangıç Sosyal Duygusal Öğrenme Programı'nın 5 yaş çocuklarının duygusal gelişimleri üzerine etkisi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 13(1), s. 1003-1016.
- Özdemir, A. A., ve Budak, K. S. (2019). Mizaç ve öz-düzenlemenin çocukların oyun davranışını yordamadaki rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45(45), 78-98.
- Özgülük, G. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarında tam ve yarım günlük eğitim programlarına göre 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal duygusal gelişimlerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Pekşen Akça, Ö. (2012). Ana-babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu olmaları. *Akademik Bakış Dergisi*, (29), 1-13.
- Prior, M., Bavin, E., Cini, E., Eadie, P. ve Reilly, S. (2011). Relationships Between Language Impairment, Temperament, Behavioural Adjustment and Maternal Factors In A Community Sample of Preschool Children. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 46(4), 489-494.

- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at three to seven years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child development*, 72(5), 1394-1408. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00355>
- Rothbart, M. K. (1989). Biological processes in temperament. *Temperament in childhood*, 77, 110.
- Russell, J. A. (1994). Is there universal recognition of emotion from facial expression? A review of the cross-cultural studies. *Psychological bulletin*, 115(1), 102. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.102>
- Sak, R., Sak, İ. Ş., Atlı, S., & Şahin, B. (2015). Okul öncesi dönem: Anne baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3).
- Santrock, J. W. (2012). *Yaşam boyu gelişim, gelişim psikolojisi*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Sanson, A. V., Smart, D. F., Prior, M., Oberklaid, F., and Pedlow, R. (1994). The structure of temperament from age 3 to 7 years: Age, sex, and sociodemographic influences. *Merrill-Palmer Quarterly*, (1982), 233-252.
- Sarı, B. A. (2009). *Çocuk davranış listesi kısa formunun Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması ve 3-6 yaş çocuklarında mizacın etyolojisinin araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sarı, B. A., İşeri, E., Yalçın, Ö., Aslan, A. A., & Şener, Ş. (2012). Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun Türkçe Güvenilirlik Çalışması ve Geçerliliğine İlişkin Ön Çalışma. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15(3).
- Sarı, B. A. (2018). Mizaç özellikleri ve gelişime etkileri. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 4(1), 5-9.
- Saylık, F. Z. ve Yalçın, M. G. (2018). Otoriter veya demokratik ebeveyn tutumunun ve ebeveyne bağlanma biçiminin suçluluk ve utanç duygularına etkisinin yarı-deneysel yöntemle incelenmesi. *Psikoloji çalışmaları*, 38(2), 95-127.
- Seçinti, D. D., ve Gürbüz, H. G. A. (2021). 11-14 Yaş Arası Erken Ergenlerde Mizaç Özelliklerinin İçselleştirme ve Dışsallaştırma Problemleri ile İlişkisi. *Türk J Child Adolesc Ment Health*, 28(2), 117-123.
- Selçuk Z. ve Yılmaz D. E. (2018). *Ebeveyn benim dokuz tip mizaç modeli'ne göre ebeveyn-çocuk ilişkileri*. Ankara: Mizmer Yayıncılık.
- Shiota, M. N., Keltner, D., & John, O. P. (2006). Positive emotion dispositions differentially associated with Big Five personality and attachment style. *The journal of positive psychology*, 1(2), 61-71.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.

- Sönmez, K., & Ahmetoğlu, E. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının mizaçları ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of research on adolescence*, 11(1), 1-19.
- Suvan, D. (2022). *Üniversite öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumlarının duygularını ifade edebilme düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını gözlemlmelerini incelemek. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 31-48.
- Taşfiliz, D. (2014). *How do care types and individual differences contribute to emotion understanding skills of children under the care of social services?*, Master of Thesis, Middle East Technical University.
- Telef, B. B. (2014). Ergenlerde olumlu ve olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 591-604.
- Thomas, A., Chess, S., and Birch, H. G. (1970). *The origin of personality*. *Scientific American*, 223(2), 102-109.
- Toksöz, E. (2010). *İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuna, Y. (2018). *Duygular*. Ünlü S. (ed.), *Birey ve Davranış içinde* (27-37 ss.). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yaman, B. (2018). *Ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerileri üzerindeki rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Turan, S. (2023). *Üniversite öğrencilerinde algılanan anne baba tutumları ile duygu ifade etme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Yaprak, B. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yavuzer, H (2022) *Ana-baba okulu*, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Yavuzer H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan H., Dodurgalı, A. ve Ekşi, H. (2011). *Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M., Kılıç Atıcı, M., (2015). *Gelişim Psikolojisi I*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yıldırım, G. ve Karaman, N. N. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal duygusal uyumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(9), 965-978.

Yılmaz, A. (1999). Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*. 1(3), 99–118.

EK A

BİLGİLENDİRME VE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu araştırma, Altınbaş Üniversitesi Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında bitirme tezi olarak Dr. Öğr. Üyesi Duygu Taşfiliz danışmanlığında Nazlıcan Kılıç tarafından yürütülmektedir. Araştırmamıza dair bilgiler içeren bu form size katılıp katılmama kararınız için sunulmaktadır. Araştırmaya katılım tamamen *gönüllülük* esasına dayanmaktadır. Katıldığınız takdirde sizi olumsuz etkileyebilecek herhangi bir durum olmadığını düşünüyoruz.

Bu araştırmanın amacı nedir?

Bu araştırma, okul öncesi çocuklarda duygu ifade etme becerisinde ebeveyn tutumları ve mizaç özelliklerinin rolünü incelemeyi hedeflemektedir. Anket aracılığıyla toplanacak olan veriler bu değişkenler arasındaki ilişkileri anlamamız için kullanılacaktır.

Sizden ne yapmanızı istiyoruz?

Sizden yapmanızı beklediğimiz, sunulacak olan formları doldurmanızdır. Sizlere sunulacak olan soruların doğru veya yanlış, uygun veya uygunsuz cevapları yoktur. Sadece formlarda fikirlerinizi ve duygularınızı en iyi yansıtanın hangisi olduğunu düşünmelisiniz. Soruları cevaplarken, hepsini okuyarak, boş bırakmadan cevaplandırmanız, samimi ve dürüst olmanız araştırma sonuçları için oldukça önemlidir ve araştırmanın güvenilir olmasına katkıda bulunacaktır.

Uygulama ne kadar sürecek?

Araştırmanın *tahmini* uygulama süresi 15-20 dakikadır.

Toplanılan bu bilgilerle ne yapılacaktır?

Araştırmada bireysel sonuçlar değil grup sonuçları değerlendirilecektir. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağından ad-soyad gibi bilgiler alınmayacaktır. Verdiğiniz yanıtlar kesinlikle gizli kalacak, kimse ile paylaşılmayacaktır. Bu çalışma süresince toplanan veriler, yalnızca akademik araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi, ölçeklerde ve görüşmelerde verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli kalacaktır. Eğer çalışmayla ilgili herhangi bir şikâyet, görüş veya sorunuz varsa bu çalışmanın araştırmacısı ile iletişime geçmekten lütfen çekinmeyiniz.

Katılımınız için şimdiden tekrar teşekkür ederim.

Nazlıcan Kılıç: kilicnazlicn@gmail.com

***Formda yer alan bu bilgiler doğrultusunda
araştırmamıza katılmayı kabul ediyor musunuz?***

Evet, kabul ediyorum ☐

Hayır, kabul etmiyorum ☐

EK B

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

B. 1. EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ (ETÖ)

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenekten birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamıyla uyuyorsa “her zaman böyledir” seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa “çoğu zaman böyledir” seçeneğini, bazen uyuyorsa “bazen böyledir” seçeneğini, size çok az uyuyorsa “nadiren böyledir” seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa “hiçbir zaman böyle değildir” seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan sadece birisi için cevaplandırınız.

		Hiçbir zaman değildir	Nadiren böyledir	Bazen böyledir	Çoğu zaman böyledir	Her zaman böyledir
		1	2	3	4	5
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					

9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana birşey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.					

40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakârlık ederim.					
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

B. 2 ÇOCUK DAVRANIŞ ANKETİ

Aşağıda çocukların birtakım durumlar karşısında gösterdiği davranışların bir listesi verilmiştir. Lütfen bu ifadeler için çocuğunuzun **son altı ayını** düşünerek o davranışı ne sıklıkta gerçekleştirdiğini işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur, amacımız sadece çocukların hangi davranışları sergilediğini öğrenmektir. Lütfen her madde için bu seçeneklerden birini işaretlediğinizden emin olun. Lütfen her bir ifade ile ne derece hemfikir olduğunuzu verilen ölçekteki sayılardan uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

ÇOCUĞUM:

		Çok Yanlış	Yanlış	Ne doğru, ne yanlış	Doğru	Çok doğru
1	Yatağa gitmesi söylendiğinde öfkelenir.	1	2	3	4	5
2	Oturma odasındaki yeni eşyaları hemen fark eder.	1	2	3	4	5
3	Bir şey için sırada beklemekte zorlanır.	1	2	3	4	5
4	Mutsuz ya da üzgünken birkaç dakika içinde çok daha iyi hissetmeye başlar.	1	2	3	4	5
5	Dokunduğu nesnenin pürüzsüz ya da pürüzlü olduğunu fark eder.	1	2	3	4	5
6	Bir yere çarptığında ya da bir yerinde sıyrık oluştuğunda birkaç dakika sonra bunu unuttur.	1	2	3	4	5
7	İnsanların yüz özelliklerindeki farklılıklar hakkında genellikle yorum yapmaz (burun ya da kulağın büyüklüğü, dişlerin bozukluğu).	1	2	3	4	5
8	Oynamak istediği bir şeyi bulamayınca öfkelenir.	1	2	3	4	5
9	Eğer beklenmesi söylenirse, başka bir aktiviteye başlamadan önce bekleyebilir.	1	2	3	4	5
10	Biraz eleştirildiğinde bile çılgına döner.	1	2	3	4	5
11	Bir şeye sinirlendiğinde, 10 dakika ya da daha uzun süre canı sıkın ve keyifsiz kalır.	1	2	3	4	5
12	Anne ya da babası görünüşünde bir değişiklik yaptığında fark edip söyler.	1	2	3	4	5
13	Yatağa yattıktan sonra on dakika içinde uykuya dalar.	1	2	3	4	5
14	İhtiyacı olan şeyleri planlayarak geziye	1	2	3	4	5

	gitmeye hazırlanır (örneğin; tatile, büyük anneyi ziyarete gitmek).					
15	Bir şey yapmasına izin verilmediğinde engellenmiş hisseder ve sinirlenir.	1	2	3	4	5
16	Heyecanlı bir aktiviteden sonra sakinleşmekte zorluk çeker.	1	2	3	4	5
17	Alçak sesleri bile dinler görünür (örneğin; bir fısıltı olduğunda dikkatini verir ve dinler).	1	2	3	4	5
18	İlgisini çeken bir konu hakkında konuşularak neşelendirilebilir.	1	2	3	4	5
19	“Sesini biraz alçaltır mısın?” denildiğinde sesini alçaltabilir.	1	2	3	4	5
20	İstedikini almadığında öfke krizine girer.	1	2	3	4	5
21	Verilen komutları takip etmekte zorlanır (örneğin; “bana oyuncacı getir denildiğinde hemen getirmez, bu komutun birkaç kez tekrarlanması gerekir”).	1	2	3	4	5
22	Anne veya babası yeni bir kıyafet giydiğinde fark eder.	1	2	3	4	5
23	Anne ve babasının dış görünüşlerindeki değişiklikleri genellikle fark etmez.	1	2	3	4	5
24	Heyecan verici bir olaydan sonra çabuk sakinleşir.	1	2	3	4	5
25	‘Deve Cüce’ gibi oyunlarda iyidir.	1	2	3	4	5
26	Diğer çocuklar tarafından kışkırtıldığında öfkelenip çılgına döner.	1	2	3	4	5
27	Bir hata yaptığında nadiren sinirlenir.	1	2	3	4	5
28	Ona cazip gelen bir şey için “bunu yapmaman gerekiyor” denildiğinde, o şeyin cazibesine karşı koyabilir.	1	2	3	4	5

29	Oyunu bırakması söylenip, çağırıldığında sinirlenir (oyunu bırakmaya hazır değilken).	1	2	3	4	5
30	Ağlaması nadiren birkaç dakikadan fazla sürer.	1	2	3	4	5
31	Bir görevi yapmakta zorlandığında kolayca sinirlenir (örneğin; lego inşa etmek, resim yapmak, kıyafetlerini giymek).	1	2	3	4	5
32	Parfüm, sigara ya da yemek kokusu gibi kokuları genellikle fark etmez.	1	2	3	4	5
33	"Hayır" denildiğinde yaptığı bir aktiviteyi kolayca bırakır.	1	2	3	4	5
34	Gece uyandığında tekrar uykuya dalmakta zorluk çeker	1	2	3	4	5
35	Karşıdan karşıya geçerken çok dikkatli değildir.	1	2	3	4	5
36	Başka bir çocuk oyuncağını aldığı anda nadiren sinirlenir/karşı çıkar.	1	2	3	4	5
37	Bir nesne üzerindeki küçük bir çöpü, lekeyi bile fark eder.	1	2	3	4	5
38	Mutsuz ya da üzgünken sakinleştirilmesi/yatıştırılması çok zordur.	1	2	3	4	5
39	Öğle uykusu gibi ara uykular için sakinleşip, yatmakta zorlanır.	1	2	3	4	5
40	Tehlikeli olduğu söylenen yerlere yavaş ve dikkatlice yaklaşır.	1	2	3	4	5
41	Yiyeceklerin farklı dokuda oluşuna (örneğin; tamamen ezilmemiş sebze püresi gibi pütürcüklü yiyecekler) oluşuna genellikle tepki vermez.	1	2	3	4	5
42	Sevmediği bir yiyeceği yemesi gerektiğinde hırçınlaşır/huysuzlaşır.	1	2	3	4	5
43	Söylenileni takip etmekte iyidir (örneğin; “bana oyuncağı getir” denildiğinde hemen getirir).	1	2	3	4	5
44	Mutsuz ya da üzgün olduğunda sakinleştirilmesi/yatıştırılması kolaydır.	1	2	3	4	5
45	Yorgun olduğunda kolayca sinirlenir/huysuzlanır.	1	2	3	4	5
46	Ebeveynlerinin yüz ifadelerini pek fark etmiyor gibi görünür.	1	2	3	4	5
47	Yatağa gitmesi söylendiğinde nadiren mutsuz olur.	1	2	3	4	5
	Mutsuz ya da üzgünken başka bir şey	1	2	3	4	5

48	düşündüğünde kolaylıkla neşesi yerine gelir (örneğin; gezmeye gitmek, bahçede oynamaya çıkmak, oyuncak almaya gitmek).					
49	Uygun olmadığı bir durumda gülümsemesini engelleyebilir/durdurabilir/ kontrol edebilir.	1	2	3	4	5
50	Söylenildiğinde kıpırdamadan, usluca oturmakta zorlanır (örneğin; sinema, tiyatro, lokanta otobüs gibi ulaşım araçları).	1	2	3	4	5
51	Eğer birinin sesi alışılmadık bir ses ise bunun hakkında genellikle yorum yapar.	1	2	3	4	5

B. 3 ÇOCUK DUYGU İFADE ETME ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki sorular çocuğunuzun jest-mimikler, beden duruşu, ses tonu ve sözcükler doğrultusunda duygularını nasıl ifade ettiği ile ilgilidir. Her bir ifade üzerinde dikkatlice düşününüz ve mümkün olduğunca gerçeğe uygun bir şekilde cevap veriniz. Doğru ya da yanlış cevap bulunmamaktadır.

Mutlu

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Mutlu olduğu yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Mutlu olduğunda, mutluluğunu beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Mutlu hissettiğinde sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. Mutlu olduğunda nasıl hissettiğini sözel olarak ifade eder.	1	2	3	4	5

Hevesli

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Hevesli olduğu yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Hevesli hissettiğinde, heyecanını beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Hevesli olduğu sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. Hevesli olduğunda bu durumu sözel olarak ifade eder.	1	2	3	4	5

Eğlenmiş

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Eğlendiğinde yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Eğlendiğini beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Eğlenmiş hissettiğinde sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. Eğlendiğinde nasıl hissettiğini sözel olarak ifade	1	2	3	4	5

eder.					
-------	--	--	--	--	--

Rahat

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1.Rahat hissettiğinde yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Rahat hissettiğinde, beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Sakin hissettiği sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. Rahatlanmış nasıl hissettiğini sözel olarak ifade eder.	1	2	3	4	5

Üzgün

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1.Üzüldüğünde olduğu yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Üzgün olduğunda beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Üzgün hissettiğinde sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. Üzüldüğünde nasıl hissettiğini sözel olarak ifade eder.	1	2	3	4	5

Öfkeli

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Öfkeli olduğunda yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Öfkeli olduğunu beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Öfkesi sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. olduğunda nasıl hissettiğini sözel olarak ifade eder.	1	2	3	4	5

Korku

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1.Korku/kaygı hissettiğinde yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Korku hissettiğinde beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Korku hissettiğinde sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4.Korku hissettiğinde nasıl hissettiğini sözel olarak	1	2	3	4	5

ifade eder.					
-------------	--	--	--	--	--

Kaygı

	Asla	Çok az	Bazen	Sık sık	Her zaman
1.Kaygılandığında yüz ifadesinden belli olur.	1	2	3	4	5
2. Kaygılı olduğu beden duruşu ile belli eder.	1	2	3	4	5
3. Kaygılandığı zaman sesinden anlaşılır.	1	2	3	4	5
4. Kaygılı olduğunda nasıl hissettiğini sözel olarak ifade eder.	1	2	3	4	5

B. 4 SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ VERİ FORMU

Lütfen aşağıdaki soruların her birini cevaplayınız.

1. Yaşınız: _____

2. Eğitim Durumunuz:

- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Yüksek okul (2 yıllık)
- ☐ Üniversite (4 yıllık)
- ☐ Master (Yüksek lisans) veya Doktora
- ☐ Diğer _____ (lütfen açıklayınız)

3. Eşinizin eğitim durumu nedir?

- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Yüksek okul (2 yıllık)
- ☐ Üniversite (4 yıllık)
- ☐ Master (Yüksek lisans) veya Doktora
- ☐ Diğer _____ (lütfen açıklayınız)

4. Çocuğunuzun Yaşı (Yıl ve Ay olarak belirtiniz)

5. Çocuğunuzun Cinsiyeti:

- ☐ Kız
- ☐ Erkek

6. Çocuğunuz anaokuluna gidiyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

7. Çocuğunuzun nesi oluyorsunuz?

- ☐ Öz anne
- ☐ Öz baba
- ☐ Koruyucu aile
- ☐ Evlat edinen aile
- ☐ Diğer (lütfen belirtiniz)

8. Aile durumunuzu sizin, eşinizin ve çocuğunuzun durumunu en iyi yansıtacak şekilde işaretleyiniz.

- ☐ Evli ve anne-baba birlikte
- ☐ Evli ve anne baba ayrı yaşıyor
- ☐ Boşanmış ve çocuk anne ile yaşıyor
- ☐ Boşanmış ve çocuk babayla yaşıyor
- ☐ Boşanmış ve çocuk akraba ile yaşıyor
- ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....

9. Çocuğunuzun kaç kardeşi var? (büyük ya da küçük)

- ☐ Hiç
- ☐ Bir
- ☐ İki
- ☐ Üç veya daha fazla (lütfen belirtiniz)

10. Çocuğunuz doğum sırasına göre kaçınıcı?

- ☐ İlk (en büyüğü)
- ☐ İkinci
- ☐ Üçüncü
- ☐ Dördüncü veya daha fazla
- ☐ (lütfen belirtiniz)

11. Çalışıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

12. Lütfen eve giren aylık gelir miktarını belirtiniz.

- ☐ 0 - 8.500 TL aralığında
- ☐ 8.501- 11.500 TL aralığında
- ☐ 11.501- 14.500 TL aralığında
- ☐ 14.501- 17.500 TL aralığında
- ☐ 17.501 TL- 20.500 TL aralığında
- ☐ 20.501 TL ve üzeri